

פרק א' ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

שנת 2008 סימנה את תחילת החלק היורד של מחזור העסקים הנוכחי ואת סוף החלק העולה של המחזור, שהחל במהלך שנת 2003, לאחר השפל של 2001–2002.

ההתפתחויות לא היו אחידות על פני השנה: במהלך הרביע הראשון המשיך המשק להתרחב בקצב מהיר. המדד המשולב למצב המשק המשיך לעלות, ושיעור האבטלה המשיך לרדת. ברביעים השני והשלישי של השנה ניכרה בלימה בהתרחבות המשק: קצב הגידול של המדד המשולב ירד במידה ניכרת, וקצב הירידה של שיעור האבטלה הואט. ברביע הרביעי של השנה החל התמ"ג להתכווץ, ושיעור האבטלה התחיל לעלות.

רוב השינוי במגמת הכלכלה מקורו בחו"ל. הביטויים הראשונים שלו התקבלו משוקי הכספים וההון, וביטויי הריאליים, כגון ירידה ביצוא ועלייה בשיעור הבלתי מועסקים, הגיעו מאוחר יותר. המשק הישראלי, בהיותו משק קטן ופתוח, מושפע מאוד מהתפתחויות בעולם, בפרט במשקים מפותחים. עם זאת, בשונה מרוב כלכלות העולם המערבי, המערכות הפיננסיות בכלל והבנקאיות בפרט בישראל לא עמדו במוקד הזעזועים, אלא רק הושפעו מהם, אמנם בעוצמה לא מבוטלת. בשלב הראשון הושפעו הבנקים מהירידות החדות בערכם של נכסיהם הסחירים (תיק ניירות הערך נוסטרו), שהיקפם בסוף 2007 עלה כמעט פי שלושה על היקף הונם העצמי. עיקר הפגיעה ברווחיות ובאיתנות הייתה בבנקים אשר בחרו, מתוך אסטרטגיה עסקית מודעת, להיחשף לנכסים אשר בדיעבד נתגלו כבעלי סיכון גבוה יחסית. בשלב מאוחר יותר, עם התגברות סימני המיתון במשק, ובעיקר ברביע האחרון של השנה, הושפעו הבנקים מהירידה באיכות תיק האשראי ומהעלייה החדה בהפרשות לחובות המסופקים, שפגעו בתוצאותיהם העסקיות והגבירו את סיכון המערכת.

ההתפתחויות הכלכליות הגבירו את מרכזיותה של המערכת הבנקאית במשק והביאו לשינוי בתמהיל הפעילות של הבנקים בכיוון של הגדלת התיווך הפיננסי הקלסי, כלומר גידול הפיקדונות בבנקים וגידול מקביל של האשראי הבנקאי. כך, לראשונה זה שנים, סופקו רוב צורכי האשראי של המשק על ידי המערכת הבנקאית, ולא באמצעות אשראי חוץ-בנקאי. מצב זה (reintermediation) מנוגד לתהליך של הקטנת התיווך הפיננסי הקלסי (disintermediation), שהיינו עדים

לו בשנים האחרונות. ספק אם מדובר בשינוי מגמה ארוך טווח, שכן גם בשפל המחזורי הקודם, בשנת 2001, עלה היקפו של התיווך הפיננסי הקלסי, רק באופן זמני.

ההתרחבות הניכרת של האשראי הבנקאי, תוך יציבות יחסית של הריבית עליו למרות ירידתה של הריבית המוניטרית, היא ביטוי של שיווי משקל חדש – שנוצר כפועל יוצא של גידול הביקוש עם התייבשות מקורות האשראי החוץ-בנקאיים (בעיקר ברביע האחרון של השנה) (תזווה ימינה ומעלה של עקומת הביקוש) ושל הורדת הריבית המוניטרית, אשר קווצה חלקית על ידי עלייה בסיכון הלווים. גידול הביקוש של המגזר העסקי לאשראי הבנקאי לא היה אחיד על פני השנה, והוא הלך והתגבר ככל שמקורות האשראי החוץ-בנקאי הלכו והתמעטו. הוא גם לא הקיף את כל המגזר העסקי, אלא נותב ברובו המכריע לחברות הגדולות יותר, הנתפסות כפחות מסוכנות, בעוד שגידול האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים (SME's), הנתפסים כבעלי סיכון גבוה יותר, נבלם כבר במהלך הרביע השני של השנה. גם באשראי למשקי הבית (הצרכני ולדירור) נרשם גידול ניכר, אך ברביע האחרון של השנה האשראי לדירור ירד מאוד, והאשראי הצרכני החל להתכווץ.

במקביל לגידול האשראי הבנקאי גדל היקף הפיקדונות שהציבור מחזיק בבנקים. התפתחות זו, שהקיפה הן את ציבור המפקידים הפרטיים והן את המשקיעים המוסדיים המנהלים את החיסכון ארוך הטווח של המשק, היא, להערכתנו, ביטוי לירידה ב"תיאבון לסיכון" (risk-appetite) מצד היחידות הכלכליות השונות.

כהמשך ישיר לתופעת ה-reintermediation, שהתרחשה השנה, גם בצד האשראי וגם בצד הפיקדונות, ועל רקע העלייה המשמעותית בסיכון הלווים, במהלך הרביע האחרון של השנה, גדל "כוח השוק" שהבנקים מפעילים על לקוחותיהם בתחום האשראי – במיוחד על הפירמות העסקיות, אך גם על משקי הבית.

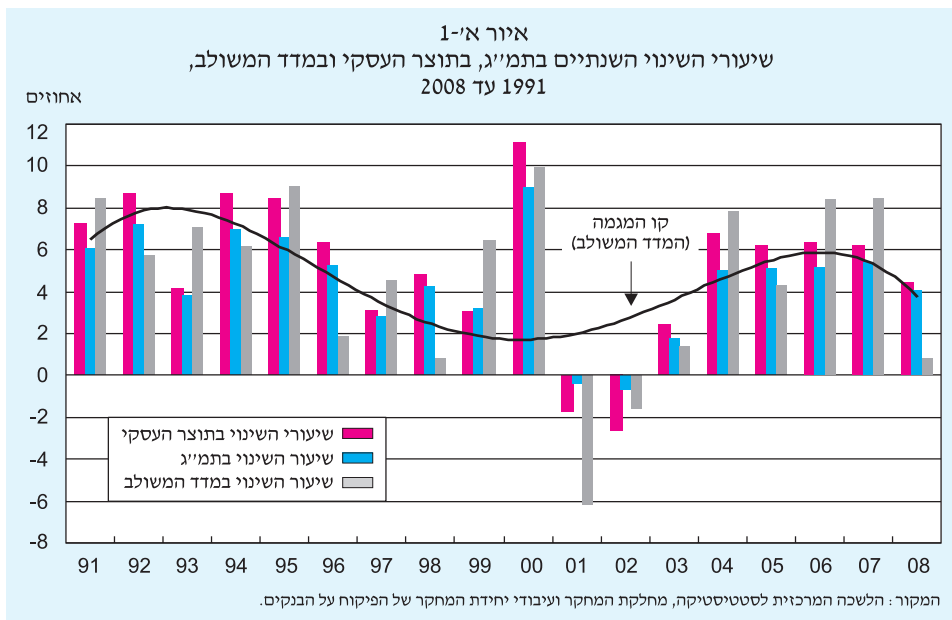
בניגוד בולט לשינויים הניכרים במבנה של רוב המערכות הפיננסיות בעולם המערבי, שאת טיבם והיקפם מוקדם להעריך, במבנה המערכת הפיננסית הישראלית לא התחוללו במהלך 2008 שינויים של ממש. השינויים המעטים היו המשך, במינון נמוך, של המגמות ארוכות הטווח שהחלו לפני מספר שנים, כגון מיזוג הבנקים למשכנתאות בחברות האם שלהם והתעבות החלק המרכזי של התפלגות נתחי השוק במערכת, עקב הפרדת הבעלות של שני בנקים קטנים מבנק גדול ורכישתם על ידי בנקים בגודל בינוני.

1. רקע – ההתפתחויות המקרו-כלכליות בעולם ובמשק הישראלי

המשק הישראלי, בהיותו משק קטן ופתוח, מושפע במידה ניכרת מההתפתחויות בעולם, בפרט במשקים מפותחים. ההשפעה מתבטאת, בין השאר, דרך שוקי ההון ודרך הביקוש לסחורות ושירותים של ישראל, הן בחלק העולה של מחזור העסקים והן בחלקו היורד.

לאחר שבשלושת הרביעים הראשונים של 2008 כלכלת המדינות המפותחות הראתה סימני חולשה, הלך מצבן והתדרדר במהירות – עד כדי מיתון חריף שהשתרר בהן ברביע הרביעי; מדד הדאו-ג'ונס בארה"ב, שירד במוצע בכ-15% במהלך שנת 2008 כולה, צנח במהלך הרביע האחרון בכ-20%; התוצר במדינות המפותחות, שצנח בשנת 2008 כולה ב-1.0%, התכווץ ברביע הרביעי בשיעור חד של 6.4%; היבוא לארה"ב, שירד במהלך שנת 2008 כולה בשיעור מתון של 3.3%, צנח ברביע האחרון של השנה בקרוב ל-16%¹.

השפעתן של התפתחויות גלובליות אלו על המשק הישראלי לא איחרו לבוא. כך, התוצר העסקי בישראל, שצנח בשנת 2008 כולה ב-4.3%, התכווץ ברביע הרביעי ב-1.2%; היצוא ללא יהלומים, שהתרחב במהלך שנת 2008 כולה בשיעור גבוה של 7.2%, צנח ברביע האחרון של השנה ביותר מ-30% במונחים שנתיים. ההשקעה המקומית הגולמית בנכסים קבועים, שהיא מקור מרכזי לביקוש לאשראי מצד המגזר העסקי,

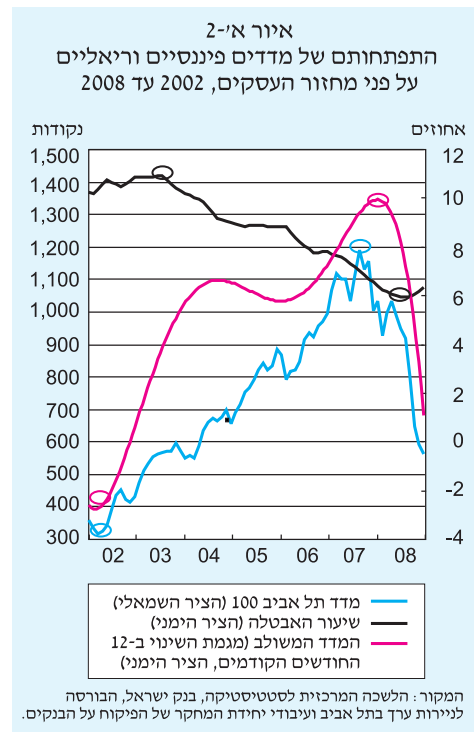
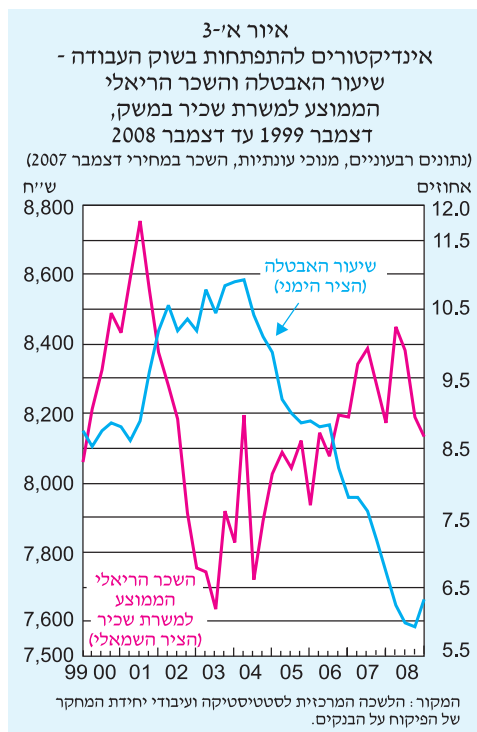


¹ ראו דוח בנק ישראל לשנת 2008 לוח ב'-2 (ההתפתחויות העולמיות).

גדלה בשנת 2008 כולה ב-4.6%, אך ברביע האחרון של השנה נרשם בה קיפאון; כך גם בצריכה הפרטית, הממומנת בחלקה באשראי בנקאי: במהלך השנה כולה היא גדלה ב-3.6%, ואילו ברביע האחרון שלה היא התכווצה באותו השיעור². שנת 2008 סימנה אפוא את סיומו של השלב העולה במחזור העסקים הנוכחי, שלב שהחל בשנת 2003 (איור א'-1).

מהסתכלות מפורטת יותר בנתונים המקרו-כלכליים של המשק הישראלי, עולה שבדומה למחזורי העסקים הקודמים, הביטויים השונים של שינוי המגמה לא הגיעו יחד: השינויים הפיננסיים הקדימו את הריאליים. האיתותים הראשונים הגיעו משוקי הכספים וההון, שביצועיו, המיוצגים כאן על ידי מדד המניות ת"א-100 (איור א'-4), החלו לרדת עוד במהלך הרביע האחרון של שנת 2007.

בשלב מאוחר יותר (באיחור של כארבעה חודשים) החלו להופיע סימני ההאטה מהשוקים הריאליים, כשהמדד המשולב למצב המשק החל להראות סימני חולשה: התרחבותו הואטה בהדרגה מקצב שינוי גבוה מאוד של כ-10% בשנים עשר החודשים האחרונים עד קרוב לאפס לקראת סוף 2008 (איור א'-3). רק בשלב מאוחר יותר, ברביע האחרון של 2008, הופיעו סימני חולשה בשוק העבודה, כששיעור הבלתי מועסקים במשק החל לעלות במהירות - מ-5.9% ברביע השלישי ל-6.3% ברביע

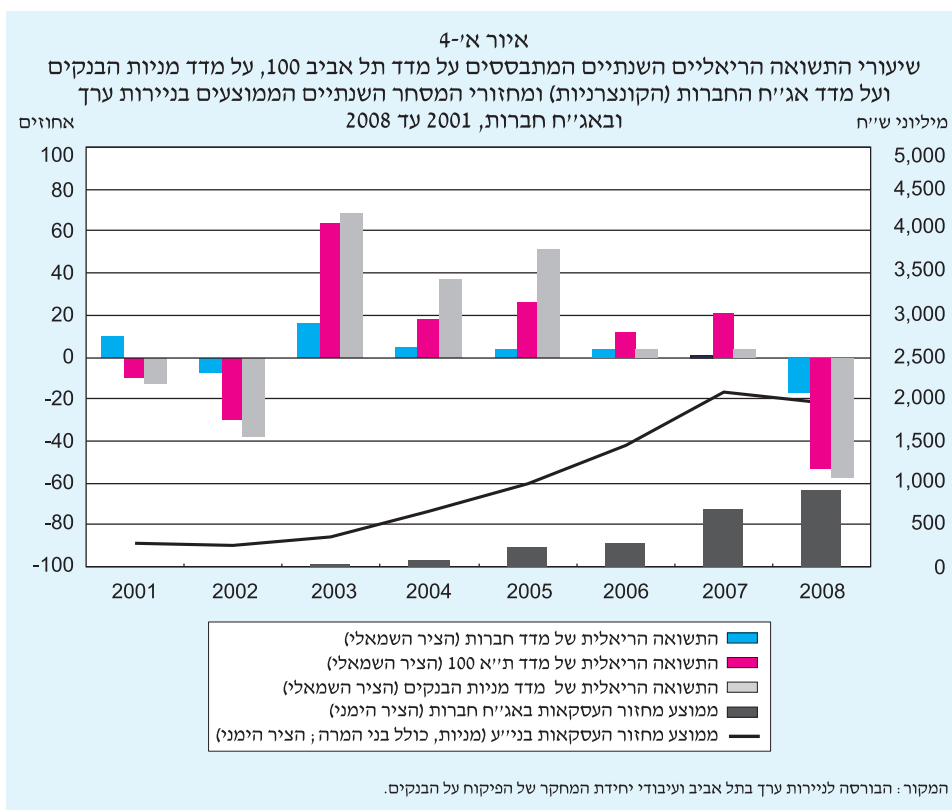


² ראו שם לוחות ב'-3 וב'-4.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

האחרון (איור א'-2 ואיור א'-3). סדר זה של אירועים נרשם גם בתחילת החלק העולה של מחזור העסקים הנוכחי, בסוף 2002 ובתחילת 2003: מדד ת"א 100 רשם שפל בינואר 2003, השפל במדד המשולב הופיע כעבור חודשיים, ושיא האבטלה הגיע בשלב מאוחר עוד יותר, במרס 2004 (איור א'-2).

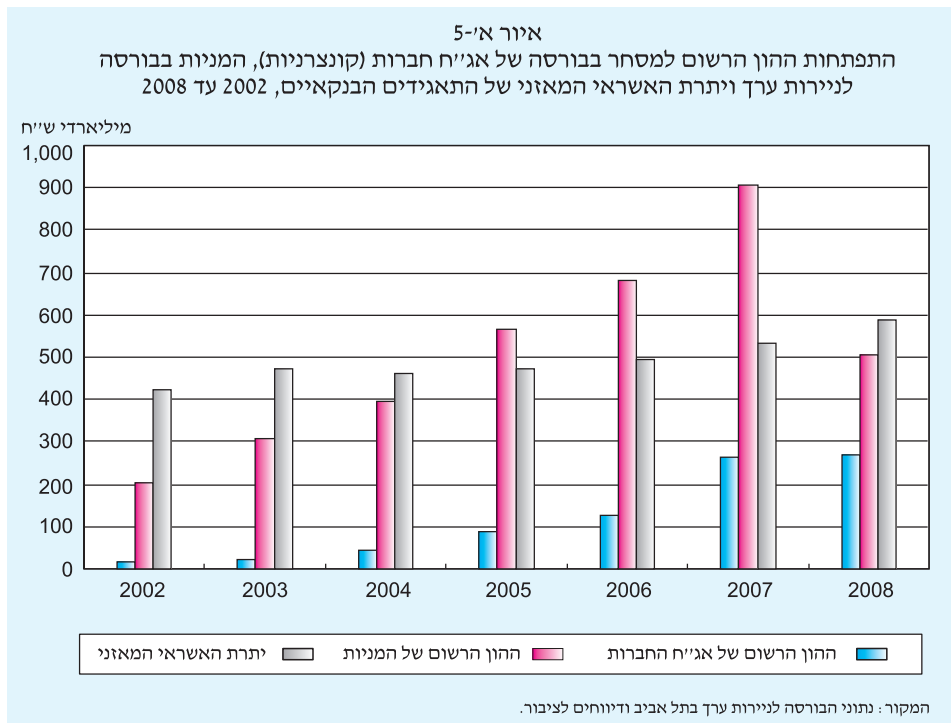
בעקבות העלייה הניכרת של פרמיית הסיכון ששוק ההון דורש מהלווים, הלכה ופחתה במהלך השנה יכולתו של המגזר העסקי, בעיקר של החברות הקטנות והבינוניות שבו, לגייס הון שלא באמצעות מערכת הבנקאות³. למרות המשך מגמת הגידול של מחזור המסחר באג"ח הקונצרניות בבורסה לניירות ערך בתל אביב (איור א'-4), סך ההון הרשום למסחר של אג"ח החברות לא השתנה ריאלית (איור א'-5). זאת ועוד, גיוס מקורות החוב הלך ופחת במהלך השנה, עד שברביע הרביעי הוא כמעט נפסק. לאחר



³ להרחבה ראו להלן חלק 4 של פרק זה.

⁴ רוטנברג וזילברברג חזו את התופעה. בין השאר הם כותבים: "בחול" נמצא כי בתקופה של האטה בפעילות המשקית רק הפירמות העסקיות הטובות במיוחד ימשיכו להנפיק, בעוד שהגרועות וחלק מהטובות יגדילו את הביקוש לאשראי בנקאי. להערכתנו, תהליך דומה יתרחש בישראל". להרחבה, ראו: יחידת המחקר. דוד רוטנברג ומיכל זילברברג, "מאפייני הפירמות העסקיות בעלות חבות לבנקים שהנפיקו אג"ח בשנים האחרונות בבורסה לניירות ערך בת"א", הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, מאמר לדיון 08.01, מרס 2008.

שבמהלך הרביע הראשון של שנת 2008 היו 29 הנפקות של אג"ח קונצרניות לציבור ולמשקיעים המוסדיים, בהיקף כולל של 6.6 מיליארדי ש"ח, פחת מספרן ברביע השני ל-17 הנפקות, והיקפן ירד ל-2.9 מיליארדים. מגמה זו הלכה והתחזקה ברביע השלישי, שבו מספר הנפקות האג"ח הגיע ל-7 בלבד, בהיקף של 1.1 מיליארדי ש"ח, וברביע האחרון בוצעה רק הנפקה אחת, בהיקף של 0.1 מיליארד בלבד.



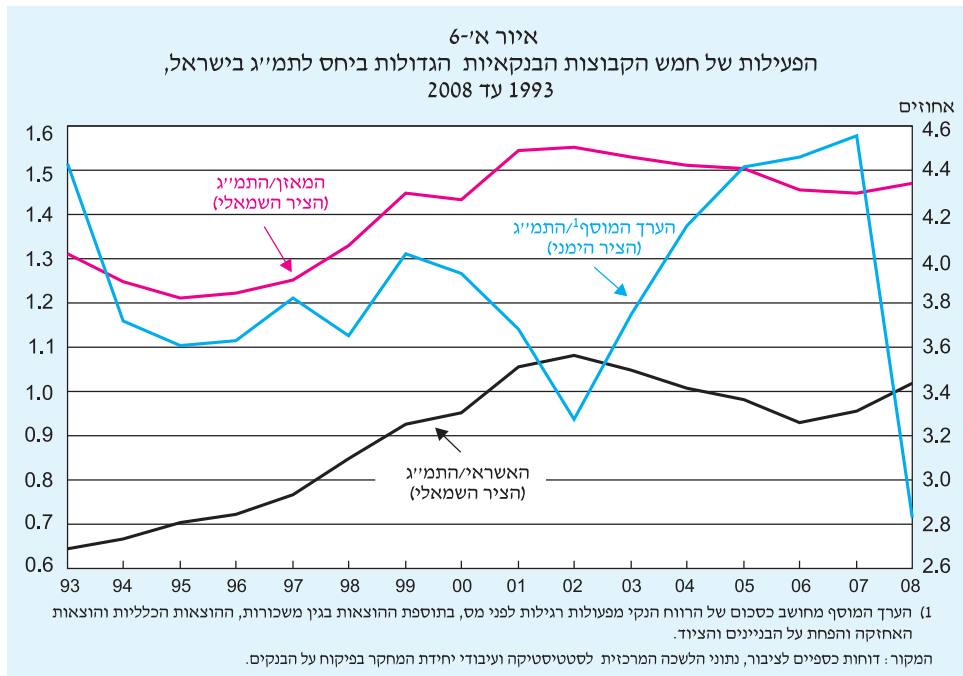
2. ההתפתחויות העיקריות בממד הפעילות הבנקאית

את משקלה של הפעילות הבנקאית בסך הפעילות המשקית ואת התפתחותה על פני זמן ובראייה בין-לאומית נהוג למדוד באמצעות שני סוגים של מדדים, המבטאים את תפוקת הענף: הסוג הראשון מתייחס לנתונים מאזניים, כגון היקף המאזן של כלל המערכת יחסית לתוצר, או היקף האשראי הבנקאי יחסית לתוצר; הסוג השני מתייחס לנתוני תזרים, כגון "הערך המוסף" של המערכת (הוצאות ייצור ורווחים) מתוך סך התמ"ג (שאף הוא תזרים). יחס זה שונה מקודמיו, כי הוא מאפשר מתן ביטוי להכנסה הנגזרת מפעילות הבנקים בסעיפים חוץ-מאזניים (עסקאות עתידיות, ערבויות ועוד), שהלכו וגדלו בשנים האחרונות.⁵

⁵ להרחבה ראו ד' רוטנברג (2002), ניהול בנקאי בישראל: ניהול נכסים, התחייבויות וסיכונים, כתר הוצאה לאור בע"מ, עמ' 53-54.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

בשנת 2008 המדדים השונים להתפתחות הפעילות הבנקאית מראים תוצאות סותרות. בעוד ששני המדדים המאזניים (המאזן/התמ"ג והאשראי/התמ"ג) מצביעים על עלייה של משקל הפעילות הבנקאית יחסית לפעילות המשקית, המדד השלישי – הערך המוסף/התמ"ג – מצביע על התכווצות חדה של הפעילות הבנקאית יחסית לפעילות המשקית (איור א'–6).

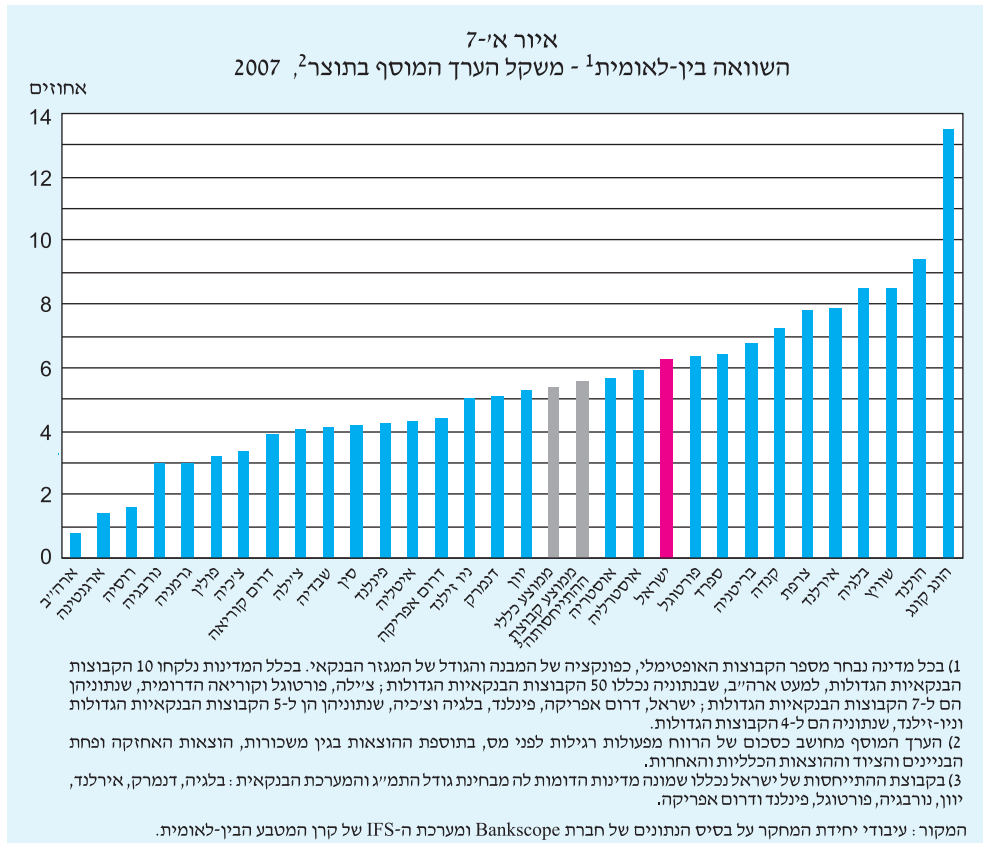


אף שהניגוד בהתפתחות המדדים בולט בעוצמתו, התופעה כשלעצמה אינה חריגה; היא אופיינית לתקופות של שפל מחזורי, וכך היה בשפל הקודם – בשנים 2000 עד 2002: בעוד שהפעילות הבנקאית, כפי שנמדדה באמצעות המדדים המאזניים, המשיכה להתרחב בשנים אלו, חלק הערך המוסף של המערכת בתמ"ג ירד ירידה משמעותית. מקור ההבדל הוא שוני בהשפעה של השפל המחזורי על מאזן הבנקים ועל רווחיהם: שפל מחזורי מביא לגידול של ביקוש הציבור לאשראי בנקאי, בעיקר כתוצאה מהתייבשות מקורות האשראי החוץ-בנקאי (השפעת התחלופה)⁶, ועל ידי כך – לעלייה במרכזיותה של המערכת בפעילות המשקית; לעומת זאת מביא שפל כזה לשחיקה משמעותית של רווחי הבנקים, בעיקר כתוצאה מעלייה בהפרשות לחובות מסופקים ובהפסדים בתיק ניירות הערך נוסטרו, ולכן – לירידת הערך המוסף של המערכת אף מעבר לירידה בתוצר⁷.

⁶ ראו לעיל בסעיף 1 ולהלן בסעיפים 3 ו-4 בפרק זה.

⁷ הרחבה על הקשר שבין מחזור העסקים לבין התוצאות העסקיות של הבנקים ראו להלן, בפרק ב' של סקירה זו.

השוואה בין-לאומית של משקל הערך המוסף בתוצר ושל משקל האשראי המאזני לציבור בתוצר לשנת 2007⁸ (שהייתה שנת גאות במשקים השונים) מלמדת שעל פי שני המדדים, מערכת הבנקאות הישראלית דומה בגודלה למערכות של מדינות הדומות לה מבחינת היקף התמ"ג ומבנה המערכת הבנקאית (כגון בלגיה, דנמרק, אירלנד, יוון, נורבגיה, פורטוגל, פינלנד ודרום אפריקה) (איור א'-7 ואיור א'-8).

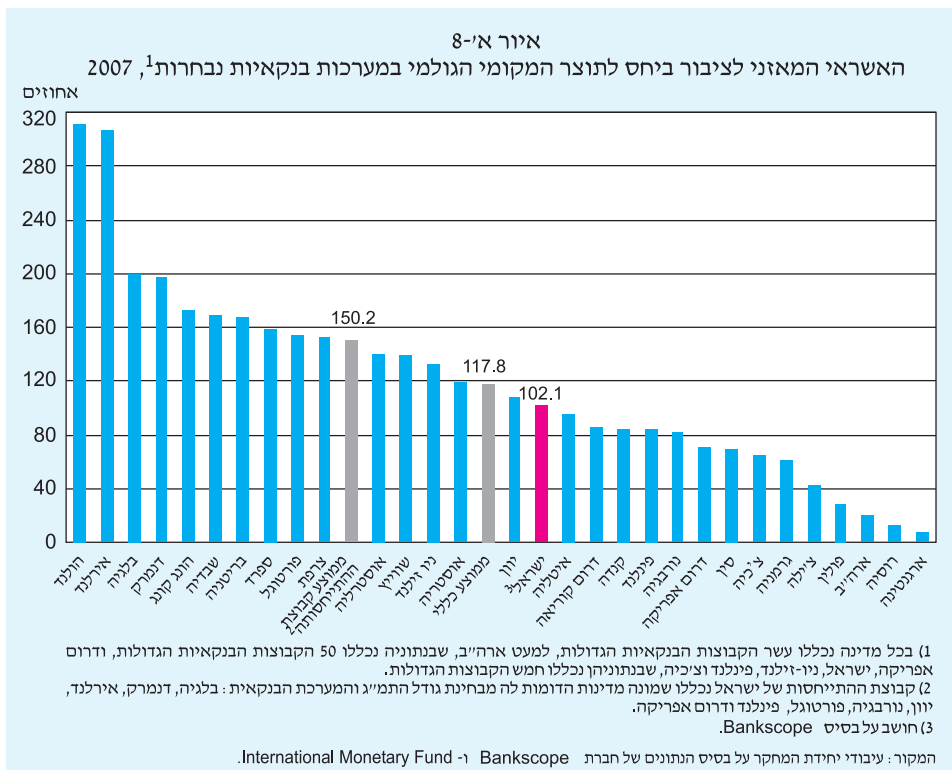


במהלך שנת 2007 עלה יחס האשראי המאזני לתמ"ג במדינות אחרות יותר מאשר בישראל⁹. עם זאת יש להתייחס להשוואות בין-לאומיות אלו בזהירות רבה, מפני השינויים המשמעותיים שחלו במהלך שנת 2008 במערכות הבנקאיות בעולם בעקבות המשבר הפיננסי העולמי שהבנקים במדינות רבות בעולם המערבי עומדים במרכזו, ואת טיבם לא ניתן עדיין לאמוד.

⁸ עקב מגבלה של זמינות הנתונים הבין-לאומיים, אין אפשרות לערוך השוואה מעודכנת לשנת 2008.

⁹ להשוואה ראו איור א'-8 כאן ואיור זה בסקירת המפקח על הבנקים לשנת 2007 בעמ' 8.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל



3. מבנה מערכת הבנקאות בישראל

בעקבות המשבר שפקד את המערכות הפיננסיות בעולם המערבי בשנת 2008 התחוללו במבנה של מערכות אלו שינויים שאת טיבם והיקפם מוקדם עדיין להעריך, שכן בעת פרסום סקירה זו המשבר, ככל הנראה, טרם הסתיים. בנקים להשקעות בארה"ב, בעלי ותק של עשרות שנים ונכסים בהיקפים גדולים מאוד עד לפרוץ המשבר, נסגרו: חלקם נמכרו לבנקים מסחריים, כגון Bear Stearns שנמכר ל-J.P. Morgan Chase, ו-Merrill Lynch, שנמכר ל-Bank of America, והבנק להשקעות Lehman Brothers פשט את הרגל. בנקים ומוסדות פיננסיים אחרים ברחבי העולם המערבי, כדוגמת Indy-Mac Bank ו-AIG בארה"ב, Bradford & Bingley בבריטניה, ו-Fortis Bank בהולנד ובלגיה, הולאמו במלואם על ידי המדינות השונות, ובנקים אחרים, כגון Citibank ו-Bank of America בארה"ב, הולאמו חלקית.

בניגוד בולט לשינויים שהתרחשו ברוב המערכות הפיננסיות בעולם המערבי, במבנה המערכת הפיננסית הישראלית לא התחוללו במהלך 2008 שינויים של ממש, והשינויים המעטים היו המשך במינון נמוך של המגמה שהחלה לפני מספר שנים. כך, בנק המשכנתאות "אדנים" התמזג אל תוך קבוצת האם "מזרחי-טפחות", ושני בנקים קטנים, "בנק יheb" ו"בנק מסד", עברו מהבעלות של קבוצה בנקאית גדולה (קבוצת

"הפועלים") לבעלות של קבוצות בנקאיות בינוניות ("מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי", בהתאמה).

להלן נתאר ביתר פרוט את ההתפתחויות במבנה מערכת הבנקאות הישראלית השנה, על רקע המגמות ארוכות הטווח, ונבחן את מבנה המערכת ואת התחרויות בה על פי מספר מדדים מקובלים.

א. מבנה המערכת ומכלול השירותים

בשנים האחרונות מתנהל במערכת הבנקאות הישראלית תהליך איטי ומתון של מיזוגים: בנקים קטנים נרכשים על ידי בנקים גדולים ובינוניים, במטרה לנצל יתרונות לגודל ולמיגוון¹⁰. כך התמזגו כמעט כל הבנקים למשכנתאות בחברות האם שלהם: בנק "משכן" התמזג בקבוצת "בנק הפועלים", "בנק טפחות" ו"בנק אדנים" התמזגו בקבוצת "בנק המזרחי", ו"הבנק הבינלאומי למשכנתאות" התמזג לתוך חברת האם. בשנתיים האחרונות התחלפה גם הבעלות על הבנקים הייעודיים: "בנק מסד", "בנק יהב" ו"בנק אוצר החייל" יצאו משליטת קבוצת "בנק הפועלים" ועברו לידי הבנקים הבינוניים. שינויים אלה אמורים לעבות את החלק המרכזי של התפלגות המערכת הבנקאית – שכן הם מחזקים את הבנקים הבינוניים על חשבון הבנקים הגדולים – ובכך לשפר את התחרויות במערכת. נראה שתופעה זו מקבלת ביטוי, אמנם בעוצמה נמוכה יחסית, במגמת הירידה האיטית של מדדי הריכוזיות (H ו- CR_2) מאז תחילת 2006 (איור א'–12). במהלך התקופה הנסקרת אוחדו לראשונה התוצאות העסקיות של "בנק יהב" עם אלו של "בנק מזרחי-טפחות", ו"בנק אוצר החייל" אוחד לראשונה עם קבוצת "הבינלאומי". לקראת סוף השנה החליט דירקטוריון "בנק מזרחי-טפחות" למזג לתוך הקבוצה את "בנק אדנים". ביולי 2008 חדל "הבנק לפיתוח התעשייה" להיות תאגיד בנקאי, ורישיונו בוטל, על פי תוכנית מאושרת מלפני מספר שנים.

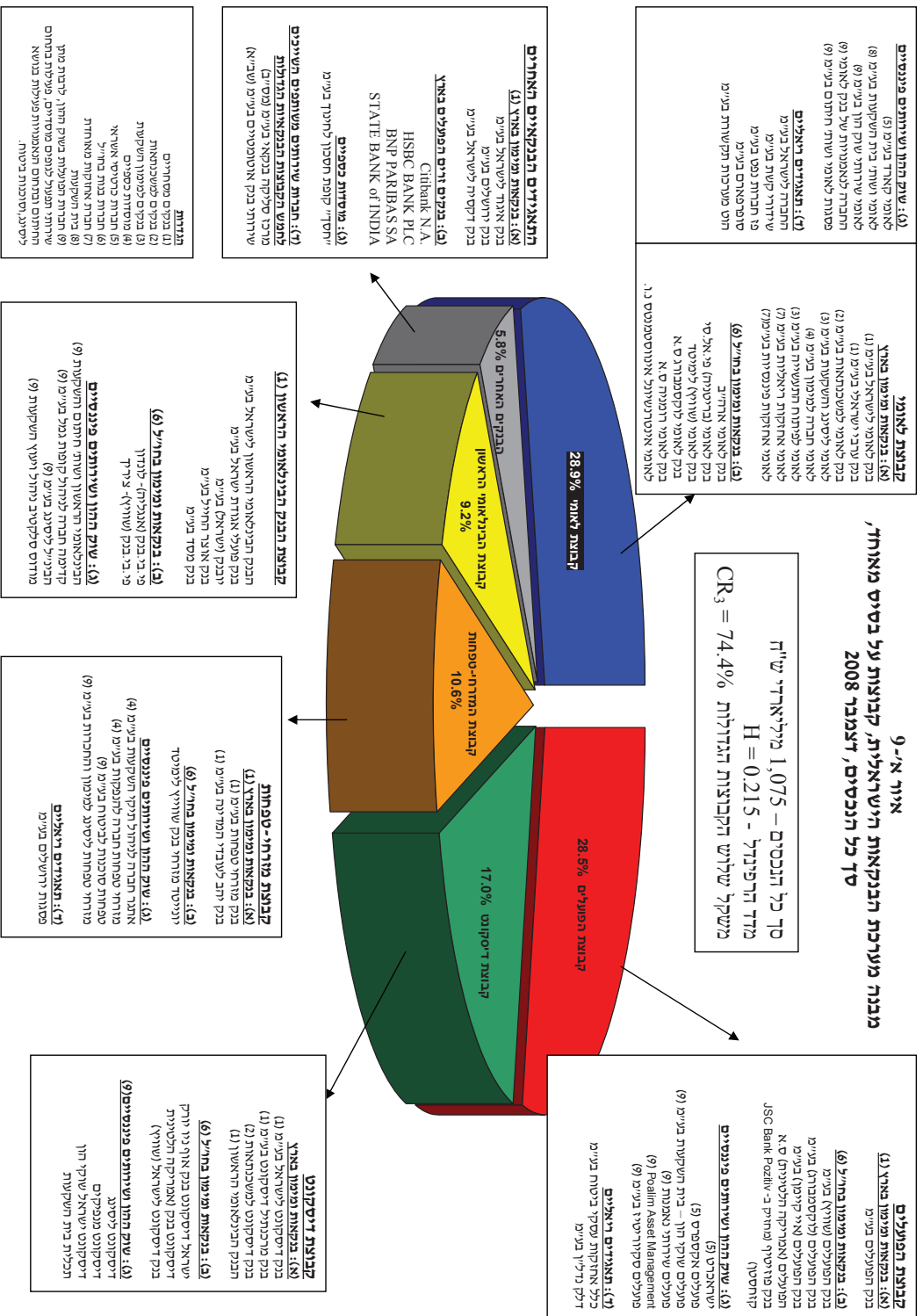
בהנחה שאין תחרות בין הבנקים השונים המרכיבים את חמש הקבוצות הבנקאיות, שהיקף נכסיהם הוא 94% מנכסי המערכת, המערכת בנויה מחמש קבוצות בנקאיות ("לאומי", "הפועלים", "דיסקונט", "מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי הראשון"), המכילות בנקים מסחריים, בנקים למשכנתאות, שלוחות חו"ל של הבנקים הישראליים, חברות לכרטיסי אשראי, מוסדות כספיים וחברות שירותים משותפות, ולצדן פועלים גם שלושה בנקים עצמאיים ("איגוד", "ירושלים" ו"דקסיה") וארבעה סניפים של בנקים זרים Citibank, HSBC, BNP PARIBAS ו-STATE BANK OF INDIA. (איור א'–9 ולוח א'–1).

בהנחה שהתחרות בענף הבנקאות מתנהלת גם בין בנקים מסחריים בודדים, המערכת הבנקאית מורכבת מ-19 בנקים מסחריים (איור א'–10). אף שבנקים למשכנתאות, נוסף על פעילותם העיקרית של מתן הלוואות לדויר, עוסקים גם בקבלת פיקדונות ומתן

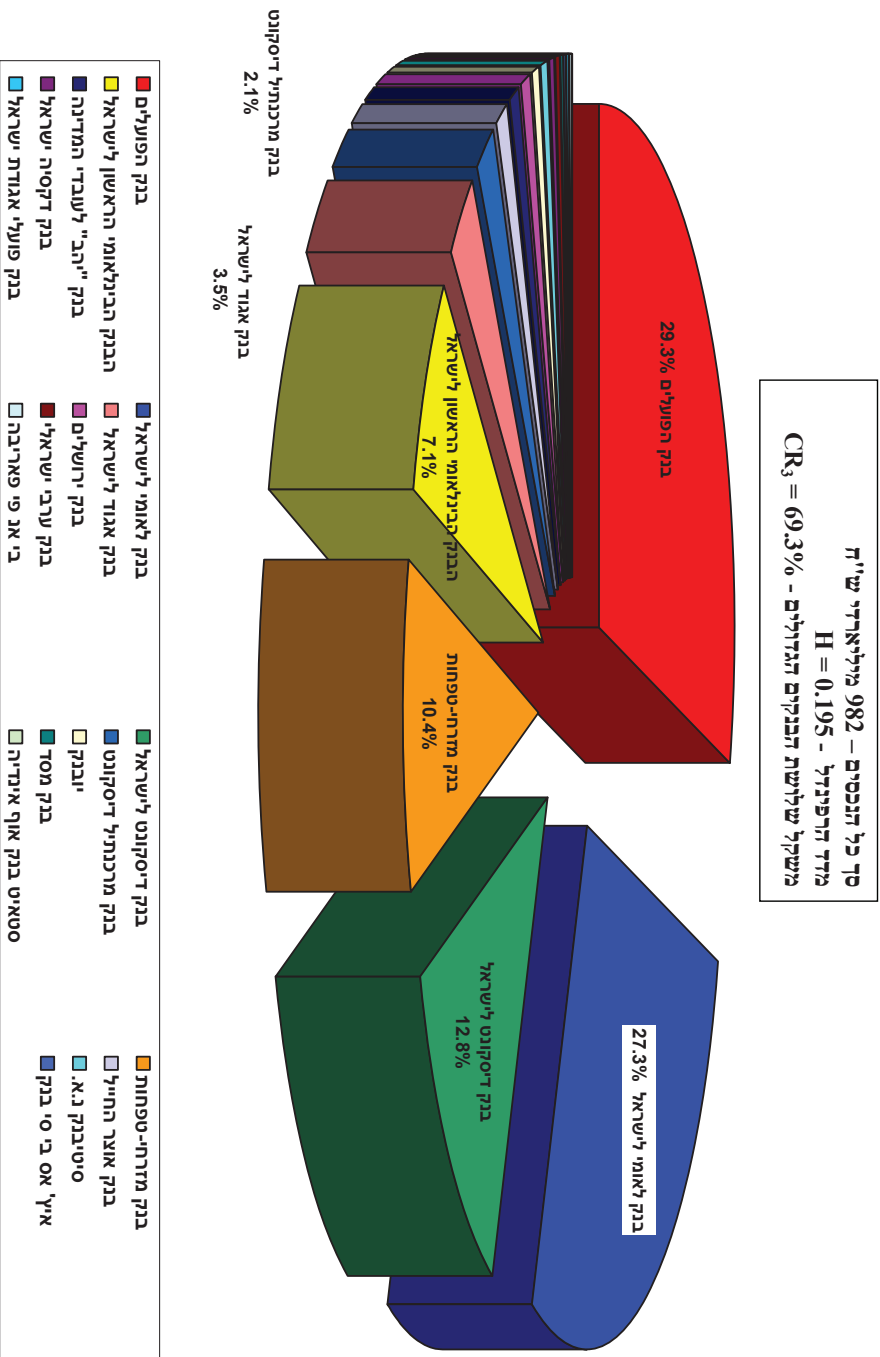
¹⁰ להרחבה ראו: ד' רוטנברג (2002), ניהול בנקאי בישראל: ניהול נכסים, התחייבויות וסיכונים, כתר הוצאה לאור בע"מ. עמ' 345; ד' רוטנברג (1994), "מבנה אופטימלי של מערכת הבנקאות הישראלית – הלכה ומעשה", בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, סוגיות בבנקאות 12, 49–79. וכן –

Y. Landskroner, D. Ruthenberg and D. Zaken, (2005) "Diversification and performance in banking: The Israeli case", *Journal of Financial services Research* 27(1), 27–49.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

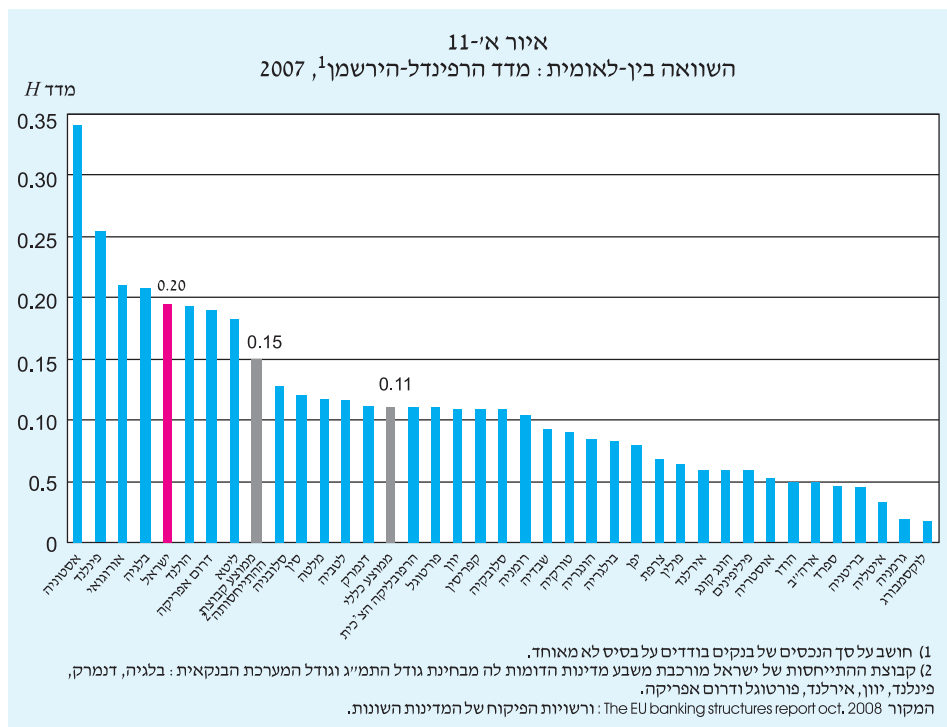


איור א'-10
מבנה מערכת הבנקאות הישראלית, על בסיס של בנקים מסחריים ומוחזקות הלא מאוחדים,
סך כל הנכסים דעמבר 2008



פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

אשראי שלא לדיור ("הלוואות לכל מטרה" וכד'), פעילות זו אינה נכללת באיור א'–10, משום שאין בה תחרות של ממש לבנקים המסחריים. השוואה בין–לאומית של כלל הפעילות הבנקאית מראה כי הריכוזיות במערכת הבנקאות הישראלית גבוהה מהממוצע בקבוצת ההתייחסות של ישראל¹¹ (איור א'–11).



אם אנו ממקדים את הדיון בקבוצות הבנקאיות. נוסף על פעילות התיווך הבנקאי הקלסי, עוסקות הקבוצות הבנקאיות, באמצעות חברות בנות, בתחומים המשלימים את פעילותם בבנקאות המסחרית. עם זאת, במהלך השנים האחרונות צומצם מאוד תחום פעילותם, בעיקר בתחום ניירות הערך. הפעילות העיקרית המשלימה את הפעילות הבנקאית היא הפעילות בכרטיסי אשראי, ההולכת וגדלה בשנים האחרונות. פעילותם של הבנקים בשוק ההון הצטמצמה עד מאוד בשנים האחרונות, ומתמקדת בעיקר בשירותי קנייה ומכירה (brokerage) של ניירות ערך ונכסים פיננסיים עבור לקוחותיהם, במתן שירותי משמורת ניירות ערך (custodian), בנייהול תיקים עבור לקוחות לא–מוסדיים ובתחומי החיתום וההנפקות של ניירות ערך. צמצום הפעילות בשוק ההון הוא תוצאה כניסה לתוקף של מגבלות השקעה, שצמצמו מאוד את שיעורי ההחזקה המותרים, כך שאלה אינם מאפשרים לבנקים לשלוט בחברות חיתום. יחד עם

¹¹ בקבוצת ההתייחסות של ישראל נכללות תשע מדינות הדומות לה מבחינת גודלו של המשק וגודלה וריכוזיותה של המערכת הבנקאית: בלגיה, דנמרק, פינלנד, יוון, אירלנד, נורבגיה, ניו-זילנד, פורטוגל ודרום אפריקה.

לוח א'-1
מבנה מערכת הבנקאות בישראל – נתונים עיקריים,
הקבוצות הבנקאיות על בסיס מאוחד והבנקים הבודדים¹,
דצמבר 2008

שערור הפיקדונות מכלול המערכת	שערור האשראי מכלול המערכת	יתרת האשראי לציבור ³	שערור ה- כסים מכלול המערכת	סך הנכסים	מספר הסניפים ²		
(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)	(מיליארדי ש"ח)			
27.5	227.0	30.2	222.1	28.5	306.8	309	קבוצת בנק הפועלים
	228.3		203.2		287.4	260	תאגידים בנקאיים:
29.6	244.8	29.0	213.2	28.9	310.8	289	קבוצת בנק לאומי
	221.4		144.6		267.7	251	תאגידים בנקאיים:
	3.2		2.9		4.8	27	בנק ערבי ישראלי
	7.0		39.8		40.1	11	בנק לאומי להשכנתאות
16.9	139.2	15.9	116.8	17.0	182.2	293	בנקים להשכנתאות:
	102.3		69.3		125.6	218	קבוצת בנק דיסקונט
	17.1		14.3		20.4	71	תאגידים בנקאיים
	1.0		13.7		14.3	4	בנק דיסקונט להשכנתאות
11.1	91.8	12.0	88.0	10.6	114.0	165	קבוצת בנק מזרחי-טפחות
	82.1		79.3		102.4	122	תאגידים בנקאיים
	11.0		3.8		11.8	32	בנק יזם
9.7	79.9	8.3	61.3	9.2	98.9	175	קבוצת הבנק הבינלאומי הראשון
	55.0		44.6		70.2	83	תאגידים בנקאיים
	11.0		9.0		13.6	48	בנק אוצר החייל
	2.4		1.6		3.0	21	בנק פועלי אגודת ישראל
	6.8		1.9		8.5	6	יו בנק
	3.5		2.1		3.9	17	בנק מסד

לוח א'-1 (המשך)
מבנה מערכת הבנקאות בישראל
**נתונים עיקריים קבוצות בנקאיות על בסיס מאוחד ונבקים בודדים¹,
 דצמבר 2008**

שיעור הפיקדונות מכלל המערכת		שיעור האשראי מכלל המערכת		יתרת האשראי לצבור ³		שיעור הנכסים מכלל המערכת		שיעור הנכסים סך הנכסים ²		מספר הסניפים
(אחוזים)		(אחוזים)		(מיליארדי ש"ח)		(אחוזים)		(מיליארדי ש"ח)		
3.4	27.8	2.5	18.5	3.2	34.1	35				בנק אנגור
3.0	6.2	6.0	4.4	5.0	6.5	1				בנק ירושלים
0.7	5.9	0.6	4.5	1.2	13.1	3				בנק דקסיה
	3.3		1.0		8.4	1				בנקים ורים
	2.4		2.1		3.1	1				Citibank
	0.17		1.3		1.6	1				HSBC
										BNP PARIBAS
										State Bank of India
100	826	100	736	100	1,075	1,286				סה"כ

סך כ
 (1) תחתון המערכת לקבוצה הבנקאית (המודש) גדול בדרך מספרים חריגים של הקבוצה, המצוינים תחתיו. זאת משום שנתון הקבוצה כולל נכסים נוספים – חברות בנות בחד"ל ולעוד.
 (2) הסניפים שבהם מתבצעת פעילות, להבדיל מחזירות תפעוליים של הבנק עצמו, המוגדרות על ידי הבנקים כסניפים.
 (3) אשראי הניתן בארץ ובחו"ל.
 המקור: דוחות ספייים לצבור ודיווחים לפיקוח על הבנקים.

זאת החלו הבנקים לתת שירותים בנקאיים ופיננסיים לכל הגופים הפועלים בשוק ההון וכן שירותי ייעוץ פנסיוני לציבור הרחב.

זה שנים רבות שהבנקים המקומיים מחזיקים חברות בנות בנקאיות בחו"ל, בעיקר במרכזים פיננסיים גדולים. חברות אלו התקשו מאוד להתחרות בבנקים המקומיים הגדולים, ולפיכך רווחיותן הייתה נמוכה. כן נמצא כי משקל האשראי לציבור בבנקים אלה נמוך משמעותית מאשר בבנקים המקומיים, ורוב פעילותם מתרכזת בבנקאות הפרטית. ביצועי בנקים אלה היו נמוכים, וזאת כנראה בגלל מחסומי כניסה גבוהים, הנובעים בין היתר מנוכחות של בנקים זרים גדולים לצד בנקים מקומיים בעלי מסורת ארוכה של פעילות. בשנים האחרונות מרחיבה מערכת הבנקאות הישראלית את פעילותה בחו"ל, הן מפני הצמצום של חלק מפעילות הבנקים בישראל והן מפני רצונם של הבנקים לגוון את מקורות הרווח שלהם, תוך ניצול של ידע וטכנולוגיה מתקדמת שהתפתחה בשוק המקומי. הדבר נעשה בעיקר באמצעות רכישה של בנקים מקומיים, בעיקר בשווקים מתפתחים, מתוך ציפייה שבשווקים אלו יוכלו החברות הבנות להתחרות ביתר קלות בבנקים המקומיים. ייתכן שחלק מהרחבת הפעילות בחו"ל מקורו ברצונן של הנהלות הבנקים לפצות על הירידה בהכנסותיהם, שנגזרה ממכירת החזקותיהם בחברות הפועלות בשוק ההון המקומי, וכן מהוראות פיקוח אחרות המגבילות את שיעורי ההחזקה בגופים ריאליים ובגופי העוסקים בתחום החיתום. במחקר אמפירי¹² על נתוני מערכת הבנקאות הישראלית נמצא כי התשואה המותאמת לסיכון שהשיגו בנקים אשר הרחיבו את פעילותם מעבר לפעילות בנקאית קלסית הייתה גבוהה מזו של בנקים שהתמקדו רק בפעילות בנקאית קלסית. מדד שפותח ביחידת המחקר, ומוצג בפרק ג' של סקירה זו, מאשש ממצאים אלה גם לגבי התקופה הנסקרת¹³. נציין כי בשנת 2008, על רקע המשבר הפיננסי בעולם, הוקפאו תוכניות לרכישת בנקים נוספים בשווקים מתעוררים.

ב. התחרויות והריכוזיות במערכת הבנקאות

(1) הריכוזיות

את הריכוזיות במערכת הבנקאות, שהיא אחד הגורמים המשפיעים על מידת התחרויות בה, נהוג למדוד באמצעות שני מדדים. האחד, מדד הרפינדל-הירשמן (מדד H), מחושב כאן על האשראי הבנקאי הלא-צמוד, המהווה כיום כ-50% מיתרת האשראי הבנקאי של הבנקים המסחריים (לוח נ' א'-4); השני, CR_2 , מודד את נתח השוק של שני הבנקים הגדולים ("הפועלים" ו"לאומי") בסך האשראי השקלי הלא-צמוד. הריכוזיות על פי מדד H עמדה בסוף 2008 על אותה הרמה כמו בסוף 2007 – 0.20. תמונה דומה, של אי-שינוי בריכוזיות המערכת במהלך 2008, מתקבלת ממדד CR_2 , שעמד בסוף 2008 על כ-58%, כמו בסוף 2007 (איור א'-12).

¹² שם.

¹³ ראו להלן לוח ג'-9.

(2) התחרויות

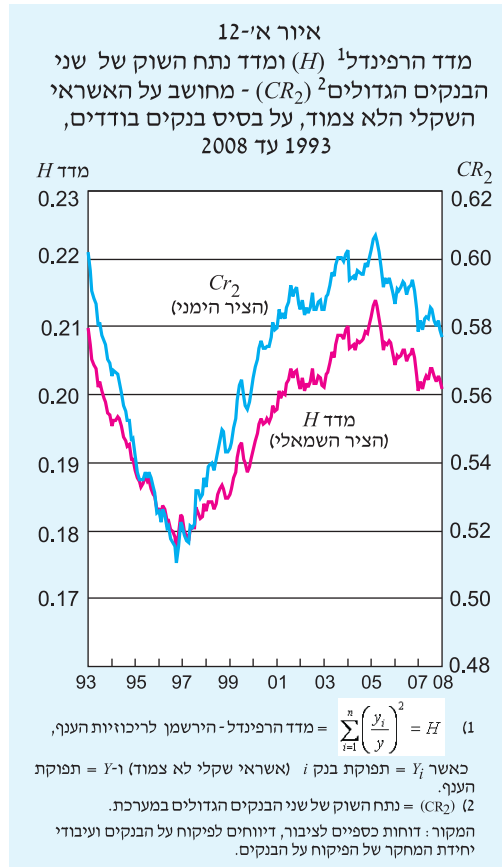
את מידת התחרות במערכת הבנקאות בישראל, את השינויים שחלו בה בשנים האחרונות ואת רמתה בהשוואה לתחרות במערכת הבנקאיות אחרות בעולם נהוג לבחון באמצעות שתי גישות: הגישה הראשונה היא גישת האומדן העקיף, הידועה גם כגישת "המבנה"¹⁴, ועל פיה שמים דגש בקשר שבין מבנה המערכת (structure) להתנהגות הפעילים בה (conduct) וביצועיה (performance). בגישה זו נבחן את "כוח השוק" שהבנקים מפעילים על לקוחותיהם כמוודד לביצועים, באמצעות מדד המחושב כסטייה היחסית של מחיר המוצר הבנקאי (האשראי) מעלותו השולית, דהיינו עלות גיוס המקורות על ידי הבנק, שהוא לרוב ריבית בנק ישראל או הריבית הבין-בנקאית. במצב של תחרות משוכללת המחיר שווה לעלות השולית, ובמונחים של מדד כוח השוק הוא ישאף לאפס¹⁵.

הגישה השנייה היא גישת האומדן הישיר, הקרויה גם "האיום התחרותי"

(contestability). על פי גישה זו משווים את היקף התיווך הפיננסי המתבצע במערכת הבנקאות, כלומר את היקף האשראי הבנקאי, עם היקף התיווך הפיננסי המתבצע שלא באמצעות המערכת הבנקאית, כלומר האשראי החוץ-בנקאי.

נקדים ונאמר שעל פי שתי הגישות התחרות ירדה בשנת 2008: הייתה ירידה של ממש באיום התחרותי מצד גופים חוץ-בנקאיים, ובמקביל נתחזקה במידה ניכרת מרכזיותה של המערכת הבנקאית בתחום התיווך הפיננסי, אף כי מוקדם עדיין לקבוע אם מדובר בסיומה של מגמת ההקטנה של התיווך הפיננסי הקלסי ובתחילתה של מגמה הפוכה.

על פי גישת האומדן העקיף השתמשנו כאן במדד "כוח השוק", שחושב על האשראי השקלי הלא-צמוד כמייצג טוב של התיווך הפיננסי, תוך הבחנה בין הפעילות של הבנק מול משקי הבית לבין הפעילות עם הפירמות העסקיות.

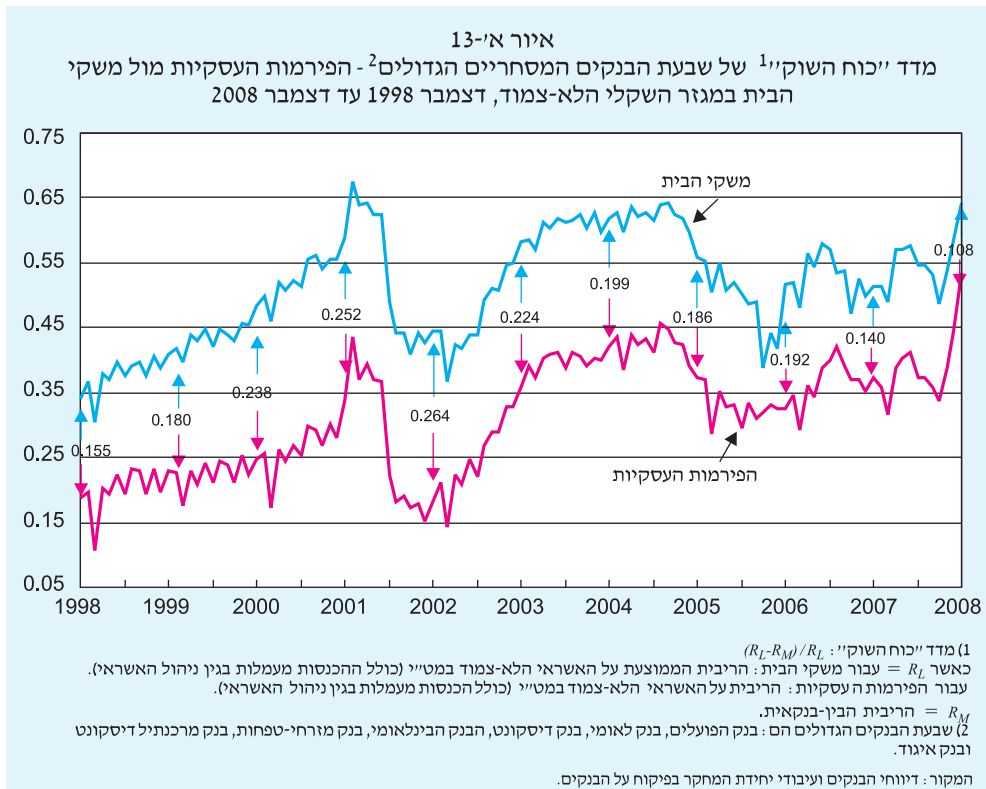


¹⁴ להרחבה ראו דוד רוטנברג (2005). "התחרויות בענף הבנקאות: היבטים תיאורטיים וראיות אמפיריות מישראל ומחו"ל". בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, סדרת מאמרים לדיון 05.02.

¹⁵ שם בעמוד 4; תחרות משוכללת פירושה גמישות ביקוש אינסופית לאשראי הבנקאי.

מהנתונים עולה ששנת 2008 לא הייתה אחידה: לאחר ששלושת הרביעים הראשונים של השנה אופיינו בתנודות מעלה ומטה (עלייה בחודשים הראשונים ולאחר מכן ירידה), נרשם במהלך הרביע האחרון שלה זינוק בכוח השוק, ובמיוחד בכוח הפירמות שהבנקים מפעילים על הפירמות העסקיות. כך עלה כוח השוק המופעל על הפירמות העסקיות בתוך שלושה חודשים ב-55% מ-0.34 ל-0.53 – הרמה הגבוהה ביותר זה עשר שנים. גם כוח השוק שהבנקים מפעילים על משקי הבית זינק, אך "רק" ב-30% מ-0.49 ל-0.64 – הרמה הגבוהה ביותר בשבע השנים האחרונות (איור א'-13).

לאורך זמן, "כוח השוק" שהבנקים מפעילים על משקי הבית גבוה מזה שהם מפעילים על הפירמות העסקיות. תופעה זו אנו מוצאים גם במדינות אחרות. יש להניח כי ההבדל בין שתי האוכלוסיות מקורו בכוח המיקוח הנמוך של משקי הבית מול הבנקים, ביחס לפירמות העסקיות; זאת משום שלרשותן של האחרונות עומדים, בדרך כלל, תחליפי אשראי רבים יותר, ועלויות המעבר בין הבנקים נמוכות עבורן יותר, כי כל פירמה קשורה בדרך כלל עם כמה בנקים בו-זמנית.

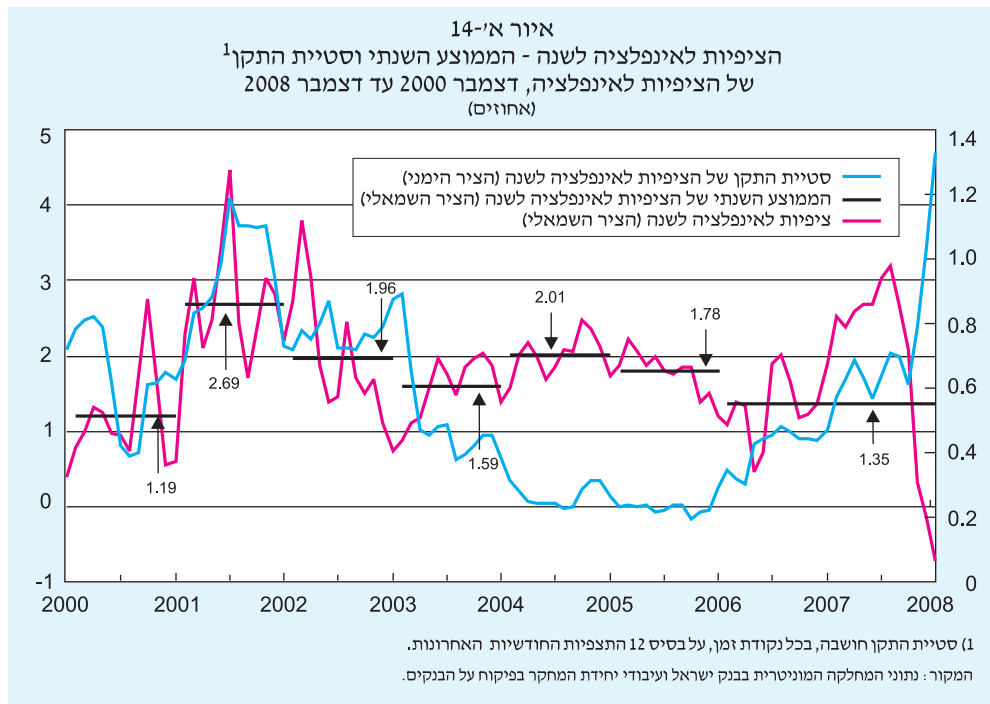


פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

כוח השוק שהבנקים מפעילים על לקוחותיהם – משקי בית ועסקים – מושפע גורמים משלושה סוגי גורמים: (א) גורמי ביקוש, שעיקרם השפעת תחלופה; (ב) גורמי היצע, שעיקרם סיכון הלווים; (ג) מידת הריכוזיות במערכת הבנקאות¹⁶. במהלך שנת 2008 פעלו גורמי הביקוש וגורמי ההיצע באותו הכיוון – גידול של כוח השוק.

גורמי הביקוש: השנה ירדו הגיוסים בבורסה לניירות ערך בתל אביב (חוב והון) בשיעור ניכר של כ-85% (לוח א'-6). נזכיר שבשנים האחרונות גיוסי האשראי החוץ-בנקאי היו החלופה העיקרית לאשראי הבנקאי שעמדה בפני הפירמות העסקיות, בעיקר בפני הגדולות שבהן. התייבשות מקורות האשראי החוץ-בנקאי, שמלכתחילה היו פתוחים רק בפני פירמות עסקיות, התייבשות שהלכה והחריפה במהלך השנה, ובמיוחד ברביע האחרון שלה – פעלה להגדלת כוח השוק שהבנקים מפעילים, במיוחד הכוח המופעל על הפירמות העסקיות.

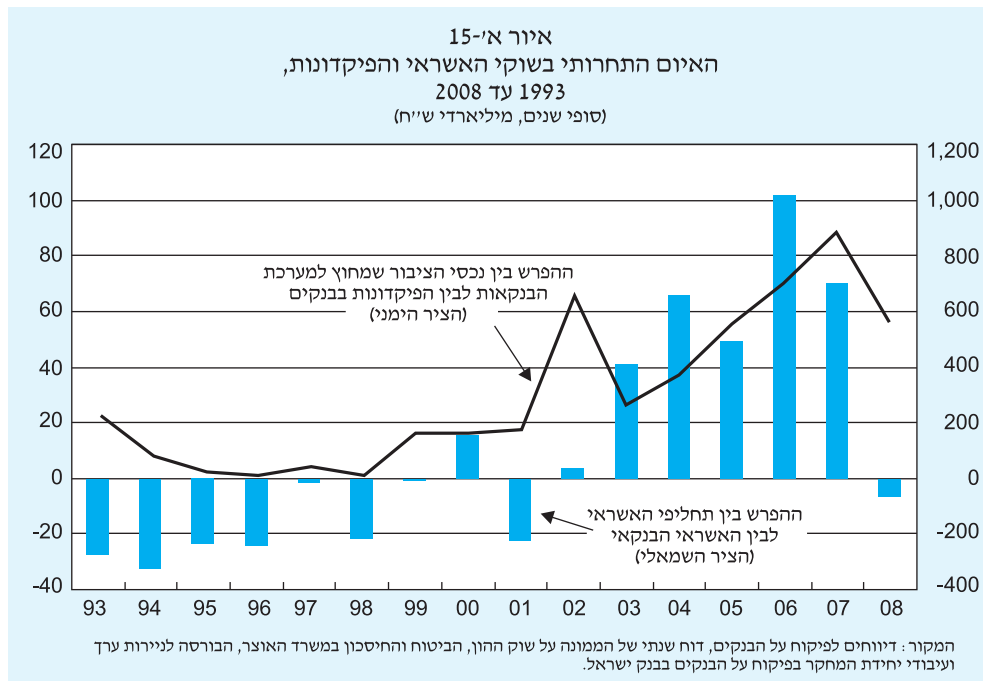
גורמי ההיצע: סיכון הלווים, הנמדד לפי שיעור ההפרשה לחובות מסופקים, עלה השנה עלייה ניכרת, עם שוני בין מגזר משקי הבית לפירמות העסקיות: שיעור ההפרשה לחובות מסופקים בסך כל המשק עלה השנה עלייה תלולה, מ-0.19% ל-0.45%, בעוד שבקרב משקי הבית העלייה הייתה מתונה בהרבה – רק 5 נקודות אחוז, ל-0.28% (לוח ג'-3).



¹⁶ להרחבה ראו דוד רוטנברג (2005), "התחרויות בענף הבנקאות: היבטים תיאורטיים וראיות אמפיריות מישראל ומחול"ל", בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, סדרת מאמרים לדיון 05.02, עמ' 27.

על פי גישת האומדן הישיר הייתה השנה ירידה ניכרת באיום התחרותי מצד גורמים חוץ-בנקאיים, הן בתחום התחייבויות הבנקים (הפיקדונות) והן בתחום נכסיהם (האשראי). האיום התחרותי בתחום נכסי הציבור, הנמדד בשיעור הנכסים הפיננסיים שהציבור מחזיק מחוץ למערכת הבנקאות ביחס לפיקדונות בבנקים, ירד השנה, לראשונה בחמש השנים האחרונות (איור א'-17). זוהי תוצאת השילוב של ירידה בהיקף הנכסים שהציבור מחזיק מחוץ למערכת הבנקאות ועלייה של היקף הפיקדונות בבנקים; בנכסי הציבור שמחוץ לבנקים נרשמה ירידה של כרבע מיליארד ש"ח, בעיקר במניות, שבהן הירידה הייתה חדה – יותר מ-50%, שהם 222 מיליארדי ש"ח; במקביל נרשמה עלייה של ממש – כ-11%, שהם 65 מיליארדים – בפיקדונות שבבנקים (לוח א'-5 ואיור א'-17).

בצד התחייבויות הציבור כלפי הבנקים (האשראי הבנקאי המאזני), האיום התחרותי, הנמדד כהפרש בין תחליפי האשראי לבין האשראי הבנקאי שניתן, התהפך. לראשונה מאז שנת 2001 עלה היקף האשראי הבנקאי שניתן לציבור על היקף האשראי החוץ-בנקאי (איור א'-11). בעוד שהאשראי הבנקאי המשיך השנה לגדול בשיעור דומה לזה של 2007 (כ-26 מיליארדים השנה ו-כ-34 מיליארדים ב-2007), הצטמצם האשראי החוץ-בנקאי בכ-81% – מ-104 מיליארדי ש"ח ב-2007 לכ-20 מיליארדים בלבד השנה. עיקר הירידה הייתה בגיוסים בבורסה בתל אביב, כ-47 מיליארדים – ירידה של 84% לעומת 2007 – ובגיוסי ההון ממשקיעים מוסדיים, מכ-31 מיליארדים ב-2007 לקרוב ל-0 השנה (לוח א'-6 ואיור א'-18).



ראוי לציין שהירידה בתחרות (באיום התחרותי) מצד גורמים חוץ-בנקאיים טומנת בחובה גידול של הסיכון הבנקאי, משום שיש להניח כי הפירמות הפחות מסוכנות יחזרו בעתיד לגייס אשראי חוץ-בנקאי, ולכן יישאר בתיק האשראי של הבנקים דווקא האשראי שניתן לחברות המסוכנות יותר¹⁷.

דרך נוספת לבחון את מידת התחרות במערכת הבנקאות באופן ישיר פותחה על ידי פנור ורוס¹⁸. במודל זה נקודת המוצא היא פונקציית הרווח של פירמה בנקאית מייצגת. הבנק מייצר תפוקה אחת – אשראי בנקאי, שמחירו R_1 (הריבית על האשראי), או, לחלופין, מיגוון שירותים בנקאיים, שמחירם הכולל הוא R_2 (שיעור הפדיון הכולל על נכסי הבנק)¹⁹. לשם כך הוא משתמש במקור פיננסי אחד – פיקדונות, שמחירו w_1 (הריבית על הפיקדונות) – ובשני גורמי ייצור: הון אנושי, שמחירו W_2 (השכר לעובד), והון פיזי (כגון דמי שכירות), שמחירו W_3 .

על פי המודל של Panzar & Rosse, השינוי בריבית על האשראי (על פי גישת התיווך) או בפדיון הבנק (על פי גישת הייצור) שנובע, בשיווי משקל, משינוי במחירי גורמי הייצור, הוא אומדן למידת התחרותיות. על כן המדד שהם מציעים לבחינת התחרות בענף מחושב כסכום הגמישויות ביחס למחירי גורמי הייצור. במצב של מונופול בענף או התאגדות מלאה (קרטל מושלם), עלייה של מחירי גורמי הייצור מגדילה את העלות השולית, מקטינה את תפוקת הבנק בשיווי משקל, מעלה את מחיר המוצר, ובהנחה שהבנק פועל בתחום שבו גמישות הביקוש לאשראי גדולה מיחידתית, נקבל ירידה בפדיון וברווח. במקרה זה מדד התחרותיות של $P - R$ קטן או שווה ל- $(P - R \leq 0)$. לעומת זאת, במצב של תחרות משוכללת בענף, עלייה של מחיר גורמי הייצור מגדילה בפרופורציות זהות את העלות השולית, העלות הממוצעת ופדיון הפירמה, בעוד שתפוקת הבנק בשיווי משקל לא משתנה. לכן במקרה זה $(P - R = 1)$. בכל מצב ביניים אחר שבין מונופול לתחרות משוכללת, נאמר שקיימת "תחרות מונופוליסטית", ואז $(0 < P - R < 1)$ ²⁰.

¹⁷ ראו לעיל הערה 4.

¹⁸ J.C. Panzar and J.N. Rosse (1987). "Testing for Monopoly Equilibrium", *Journal of Industrial Economics* 35, No.4.

¹⁹ בספרות הבנקאית מתוארות שתי גישות להגדרת תפוקת הבנק. הגישה הראשונה היא גישת התיווך, הרואה בבנק המסחרי גוף שמתפקידו לתווך בין יחידות עודף לבין יחידות גירעון. על פי גישה זו התפוקה הבנקאית תוגדר כנכסים מניבי הכנסות, כגון אשראי בנקאי. הגישה השנייה היא גישת הייצור, שלפיה תפקיד הבנק המסחרי לספק ללקוחותיו קשת רחבה של שירותי ניהול חשבונות. שירותים אלה כוללים סליקת צ'קים, העברות מחשבון לחשבון, ביצוע תשלומים על פי הרשאה מראש ("הוראות קבע"), ביצוע תשלומים הנגזרים משימוש בכרטיסי אשראי כאמצעי תשלום, משיכת מזומנים, שירותי המרת מטבעות ועוד. נוסף על אלה מספק הבנק ללקוחותיו שירותי ניהול תיק ניירות ערך, שירותי מידע בתחום הפיננסיים, ואף סוג מסוים של שירותי ביטחון, בהעמידו לרשותם כספות לשמירה על דברי ערך. לבסוף – הבנקים מספקים שירותי נאמנות, ובפרט טיפול בירושות ועיזבונות.

להרחבה, ראו: ד' רוטנברג (2002), *ניהול בנקאי בישראל: ניהול נכסים, התחייבויות וסיכונים*, כתר הוצאה לאור בע"מ. עמ' 329–330.

²⁰ להרחבה ראו דוד רוטנברג (2005). "התחרותיות בענף הבנקאות: היבטים תיאורטיים וראיות אמפיריות מישראל ומחו"ל", בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, סדרת מאמרים לדיון 05.02.

באומדן של מדד $P - R$ לשורה של מדינות בעולם על סמך נתונים של השנים 1994–2001 נמצא שממוצע המדד עומד על 0.68, כלומר שמתקיימת תחרות מונופוליסטית²¹. בישראל²² אמדו את מדד $P - R$ על סמך נתונים של השנים 1997 עד 2003. נמצא שערכו הוא 0.56, ומכאן שגם בישראל מתקיימת תחרות מונופוליסטית. עם זאת, ערכו הקטן של המדד יחסית לעולם ויחסית לקבוצת מדינות הדומות לישראל ("קבוצת ההתייחסות") מלמד שהאיום התחרותי במערכת הבנקאית הישראלית נמוך יותר מאשר במדינות בנות השוואה לישראל.

4. ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית והחוץ-מאזנית

א. דברים כלליים

סך המאזן של מערכת הבנקאות הישראלית המשיך השנה להתרחב בקצב דומה לזה של השנים האחרונות – כ-5% – ובסוף שנת 2008 הוא עמד על כ-1.06 טריליון ש"ח (לוח א'-2). עם זאת חלו השנה שינויים ייחודיים בהרכב המאזן, המבטאים את הרחבת התיווך הפיננסי הקלסי, כלומר הרחבת האשראי הבנקאי וגידול של פיקדונות הציבור בבנקים, לעומת ירידה חדה של הפעילות בניירות ערך. התפתחות זו הפוכה לתהליך המתמשך של ירידה מתמדת בתיווך הבנקאי הקלסי (disintermediation). גידול מידת מרכזיותה של המערכת הבנקאית בפעילות המשקית (ועלייה של כוח השוק שהבנקים מפעילים על לקוחותיהם²³) הוא פועל יוצא של המשבר הפיננסי העולמי והשפל המחזורי, שהשתררו בשנת 2008 וגרמו, בין השאר, לירידות חדות של מחירי הנכסים הפיננסיים הסחירים ולהתייבשות מקורות האשראי החוץ-בנקאי, תוך כדי עלייה של כל סוגי הסיכון (סיכונים אשראי, סיכונים שוק ועוד).

בצד הנכסים בולטת ירידה בהיקף תיק ניירות הערך של הבנקים, הן במונחים כספיים והן של חלק התיק בסך המאזן. תיק ניירות הערך הסתכם בסוף 2008 ב-137 מיליארדי ש"ח, לעומת 170 מיליארדים בשנה הקודמת – ירידה חדה של 19%. לפיכך ירד משקל התיק במאזן, לראשונה זה שנים, וזאת ב-3 נקודות אחוז, לכ-13% בלבד. הירידה של ערך התיק היא תוצאת השילוב של ירידות חדות במחירי הנכסים ומכירת חלקים מהתיק²⁴. במקביל לירידה בהיקף תיק ניירות הערך נוסטרו, שהיא

²¹ S. Claessens and L. Laeven (2003). "What drives Bank Competition? Some International vidence", *Journal of Money, Credit and Banking* 36, No.3, Part 2.

²² ראו הערה 20.

²³ הרחבה על השינויים שחלו השנה במידת התחרותיות במערכת הפיננסית בכלל ובמערכת הבנקאית בפרט ראו לעיל, בסעיף 3 של פרק זה.

²⁴ ניתוח מעמיק יותר של פעילות הבנקים בניירות ערך, המגמות וההתפתחויות בה השנה ראו להלן, בסעיף 5 של פרק זה.

לוח א'-2

המאזן של סך מערכת הבנקאות הישראלית, עד 2005

שיוצור השקיער במהלך 2008	היתרה הממוצעת החדשה במחירים		התפתחות				במחירים שוטפים ²			
	2008	2007	(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)		(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)	
0	119,042	136,877	11.9	12.5	14.5	13.3	125,978	125,733	138,889	122,270
254			66.1	18.7	15.6	20.3	83,326	23,544	21,631	24,865
-60			31.8	79.0	81.6	76.4	40,007	99,355	113,370	93,411
-19	146,861	168,662	12.9	16.9	17.1	16.6	137,475	170,138	164,023	152,906
10	696,670	637,797	68.9	65.9	64.1	65.6	731,898	663,450	615,883	603,592
20	331,351	275,804	49.1	45.0	42.5	38.5	359,242	298,258	261,713	232,497
2	190,800	181,303	25.8	28.0	28.7	30.1	189,136	186,084	176,722	181,889
3	173,294	179,132	25.0	26.8	28.6	31.2	183,024	177,485	176,350	188,296
6	115,773	124,206	68.6	66.6	71.7	77.0	125,597	118,195	126,473	144,909
-69	1,225	1,558	0.1	0.2	0.2	0.2	496	1,622	1,098	910
60	2,475	2,092	0.2	0.1	0.3	0.4	2,283	1,425	3,247	3,389
-7	4,867	4,447	0.4	0.5	0.4	0.5	4,621	4,981	3,751	4,410
7	13,063	12,344	1.3	1.3	1.3	1.2	13,554	12,705	12,099	11,187
68	35,023	23,943	4.2	2.6	2.4	2.4	44,533	26,493	22,606	21,995
5	1,019,970	988,124	100.0	100.0	100.0	100.0	1,061,777	1,007,215	960,499	919,748
4	781,183	773,762	77.3	78.2	79.1	79.1	820,401	787,928	759,701	727,453
16	376,628	340,547	50.3	45.2	42.7	40.8	412,952	355,946	324,410	297,092
4	98,170	99,561	12.3	12.4	13.8	15.5	101,302	97,531	104,812	112,509
-8	304,969	331,548	37.2	42.2	43.3	43.5	305,572	332,324	328,891	316,678
-9	221,059	250,214	73.3	74.0	77.2	77.8	223,853	245,999	253,997	246,278
-23	27,769	31,397	1.9	2.6	2.7	2.4	20,428	26,424	26,180	22,508
-28	6,170	9,260	0.3	0.5	1.3	1.5	3,536	4,895	12,368	13,900
13	64,616	54,721	6.3	5.9	5.4	5.8	66,725	59,257	51,554	53,375
36	69,035	53,954	7.5	5.8	5.5	5.6	79,630	58,567	53,210	51,548
6	957,238	927,105	94.2	93.8	94.0	94.5	999,722	944,585	903,013	868,784
16	1,656	1,488	0.2	0.2	0.2	0.1	1,770	1,532	1,549	1,322
-1	61,076	59,532	5.7	6.1	5.8	5.4	60,285	61,098	55,937	49,643
5	1,019,970	988,124	100.0	100.0	100.0	100.0	1,061,777	1,007,215	960,499	919,748

א' על בסיס מאוזן. כולל את תשתי הקבוצות הבנקאיות החדשות (לאומי, הפועלים, דיסקונט, הבנקאית הראשונה ומורד-טשחות), אנד, ירושלים וקסית. א' אנו כולל את סניפי הבנקים החדשים והפועלים בארץ ועל כן התחנות המוצגים כאן נמוכים במקצת מהתחנות המוצגים בלוח 1 ובאזור א'-9 בסקירה זאת.

2) כולל פקידונות בבנק המרכזי.

3) ללא פריטים לא-כספיים.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

ביטוי לירידה בהיקף התיווך הפיננסי הלא-קלסי, עלה השנה האשראי הבנקאי לציבור עלייה ניכרת, שהיא ביטוי לעליה בהיקף התיווך הפיננסי הקלסי. כך יתרת האשראי הבנקאי המאזני לציבור עלתה השנה בשיעור של 10%, שהוא שיעור הגידול הגבוה ביותר בשנים האחרונות, והסתכמה בסוף 2008 בכ-732 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-663 מיליארדים בשנה הקודמת. בעקבות התפתחות זו עלה משקל האשראי לציבור במאזן ב-3 נקודות אחוז, לרמה של כ-69%, כגודל הירידה במשקל תיק ניירות הערך (לוח א'-2). התפתחות זו באה לידי ביטוי במתן אשראי בנקאי גם לענפים שבשנים האחרונות נמנעה מערכת הבנקאות מלספק להם אשראי, כגון ענף הבינוי והנדל"ן (לוח א'-3 ולוח ג'-3 להלן).²⁵

התרחבות האשראי הבנקאי למגזר העסקי לא התרחשה בקצב אחיד על פני השנה; היא הלכה והתגברה ככל שמקורות האשראי החוץ-בנקאי הלכו ופחתו. גידול האשראי גם לא התפלג באופן אחיד בין הסוגים השונים של הלקוחות: האשראי הבנקאי לחברות הגדולות עלה השנה במידה ניכרת בקצב שכאמור הלך וגבר ככל שמקורות האשראי החוץ-בנקאי הלכו והתמעטו; לעומת זאת נעצר למעשה גידול האשראי לעסקים הקטנים והבינוניים (SMEs), הנחשב למסוכן יותר, החל מהרביע השני של השנה (לוח א'-4 ואיור א'-16); זאת כשהבנקים החלו לנקוט מדיניות של קיצוב אשראי, בעיקר

לוח א'-3

יחס האשראי לתוצר המקומי הענפי, 1998 עד 2008

ענף	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
חקלאות	1.25	1.46	1.41	0.77	0.71	0.69	0.67	0.54	0.60	0.66	0.66
תעשייה	1.04	1.27	1.20	1.55	1.59	1.53	1.38	1.32	1.25	1.29	1.17
בינוי ונדל"ן	3.07	3.66	4.13	4.53	4.39	4.17	4.04	3.91	3.57	3.70	3.81
בינוי	3.08	3.63	4.09	4.35	4.06	3.62	3.57	3.49	3.20	3.07	3.12
נדל"ן	3.00	3.75	4.26	5.18	5.54	6.25	5.62	5.29	4.74	5.64	5.95
חשמל ומים	0.61	0.77	0.85	1.01	1.01	0.75	0.75	0.69	0.72	0.68	0.76
מסחר ושירותים	0.75	0.96	0.96	1.03	1.05	1.02	1.04	1.04	0.99	1.07	1.08
מסחר	1.08	1.19	1.27	1.36	1.40	1.27	1.24	1.22	1.11	1.12	1.07
שירותים	0.62	0.85	0.90	0.90	0.92	0.92	0.96	0.97	0.95	1.05	1.09
שירותי אוכל והארח	1.60	1.84	1.74	2.39	2.44	2.38	2.15	1.84	1.66	1.58	1.44
שירותים פיננסיים	1.17	2.40	2.55	2.77	2.45	2.58	2.52	2.68	2.85	3.22	3.47
תקשורת ושירותי מחשב	0.88	1.14	1.38	1.38	1.10	0.80	0.66	0.62	0.52	0.48	0.51
תחבורה ואחסנה	0.49	0.82	0.80	0.82	0.88	0.80	0.78	0.77	0.70	0.69	0.70
סך הכול	1.15	1.38	1.36	1.50	1.59	1.43	1.36	1.31	1.25	1.34	1.31

(1) האשראי מחושב בגין פעילות לווים בישראל בלבד והוא כולל: אשראי מאזני (אשראי לציבור, השקעות באג"ח ונכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים) וסיכון אשראי חוץ-מאזני, המשוקלל במקדמי המרה לאשראי המאזני (ערבויות והתחייבויות אחרות על חשבון לקוחות ועסקאות עתידיות).

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים, נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מאגר המידע של מחלקת המחקר בבנק ישראל ועיבודי יחידת המחקר בפיקוח על הבנקים.

²⁵ להרחבת הניתוח של האשראי על פי ענפי משק ראו להלן, פרק ג' של סקירה זו (הסיכונים והלימות ההון).

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

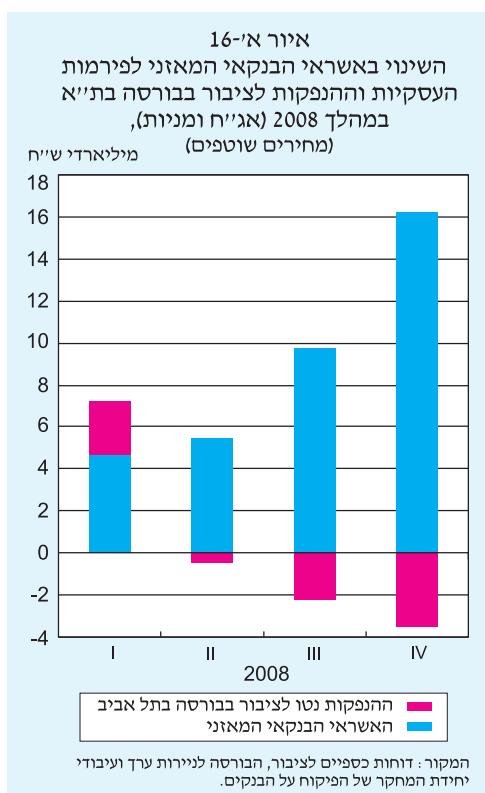
לוח א'-4

התפלגות האשראי הבנקאי המאזני על פני שנת 2008, משקי הבית והפירמות העסקיות, ומתוכן מגזר העסקים הקטנים והבינוניים.

(מיליוני ש"ח או אחוזים)

2008	IV/2008	III/2008	II/2008	I/2008	
63,475	16,820	22,080	14,251	10,324	גידול האשראי המאזני בכל הענפים (מיליוני שקלים)
27,409	563	12,359	8,812	5,675	משקי בית
10,152	-1,722	5,305	3,516	3,053	מזה: אשראי לא לדיור
17,257	2,285	7,054	5,296	2,622	הלוואות לדיור
36,066	16,257	9,721	5,440	4,649	כלל הפירמות העסקיות
2,167	355	398	-482	1,896	מזה: מגזר העסקים הקטנים והבינוניים (SMEs)
9.4	2.3	3.2	2.1	1.5	הגידול באשראי המאזני בכל הענפים (אחוזים)
12.1	0.2	5.1	3.8	2.5	משקי בית
11.2	-1.7	5.5	3.8	3.4	מזה: אשראי לא לדיור
12.7	1.5	4.9	3.8	1.9	הלוואות לדיור
8.0	3.5	2.1	1.2	1.0	כלל הפירמות העסקיות
3.9	0.6	0.7	-0.8	3.4	מזה: מגזר העסקים הקטנים והבינוניים (SMEs)

המקור: דוחות כספיים לציבור.



כלפי מגזר זה. הרחבה של ההסבר על תופעת קיצוב האשראי, מניעה וההבדל בינה לבין מחנק אשראי ראו להלן בתיבה א'-1.

בצד ההתחייבויות הבנקים נרשמה השנה עלייה של כ-4% בפיקדונות הציבור שבבנקים, והם הסתכמו בסוף השנה בכ-820 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-788 מיליארדים ב-2007 – התפתחות המבטאת גם את הגברת התיווך הפיננסי. גם הרכב פיקדונות הציבור השתנה השנה: בעוד שהפיקדונות הלא-צמודים והצמודים למדד המחירים לצרכן עלו עלייה משמעותית, ירדו הפיקדונות במט"ח ובהצמדה למט"ח.

בהון העצמי של סך המערכת הבנקאית הייתה השנה ירידה, אמנם קלה, אך בולטת לעומת הגידול העקבי בשנים האחרונות (לוח א'-2). כך עמד ההון העצמי של הבנקים בסוף 2008 על כ-60.3 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-61.1

מיליארדים בשנה הקודמת, ירידה של כאחוז אחד. התפתחות זו מקורה בשלושה גורמים: הראשון הוא הרווח הנקי המזערי שהשיגו הקבוצות הבנקאיות השנה, שהסתכם בכ-0.2 מיליארדי ש"ח, לעומת 9 מיליארדים בכל אחת מהשנים 2006 ו-2007 (לוח ב'-1 להלן; הגורם השני הוא הפסדים בתיק ניירות הערך נוסטרו בעלי אופי זמני (בשלב זה) אשר מופרשים לקרן ההונית ומקטינים את ההון העצמי של הבנקים; הגורם האחרון הוא המצב בשוקי ההון, שפגע ביכולתם של הבנקים לגייס הון ראשוני.

תיבה א'-1: קיצוב אשראי ומחנק אשראי

מבחינים בין "קיצוב אשראי" לבין "מחנק אשראי". "מחנק אשראי" הוא מצב משברי של "כשל שוק", המצריך התערבות של הרשויות, מצב שבו בנקים אינם יכולים להלוות גם ללקוחותיהם הטובים ביותר אף שהם רוצים בכך – בעיקר בגלל מחסור במקורות, בעיות נזילות, בעיות בהלימות ההון או מגבלות פיקוחיות. לעומת זאת קיצוב אשראי (credit rationing) הוא מצב שבו יש עודף ביקוש לאשראי גם כשהריבית עולה. מצב זה אינו משברי ואינו מעיד על כשל שוק. למרות זאת, בשל המחיר הכלכלי והחברתי הכבד של העדר מקורות אשראי במהלך השנה האחרונה, התערבו הרשויות בישראל, וכן במדינות רבות בעולם, בשוק האשראי התערבות חלקית.

בספרות הבנקאית פותחו מודלים לזיהוי צעדים שונים שעל הבנק לנקוט כדי להבחין בין הלקוחות המסוכנים לפחות מסוכנים. שטיגליץ ווייס¹ ושטו² טוענים כי במצב של שיווי משקל שוק האשראי מאופיין בקיצוב אשראי. הסיבה לכך היא שהסיכון בתיק האשראי מושפע מגובה שיעורי הריבית, בגלל צירוף של שתי השפעות: הראשונה היא הבחירה השלילית (adverse selection) – לקוחות טובים לא יהיו מוכנים לקחת אשראי בשיעורי ריבית גבוהים, כך שתמהיל הלקוחות בתיק האשראי של הבנק הופך מסוכן יותר; ההשפעה השנייה היא בעיית הסיכון המוסרי (moral hazard) – אשר משמעותה שהלווים המסוכנים יותר נוטים להיכנס לפרויקטים בעלי תוחלת הצלחה נמוכה גם כשיעורי הריבית גבוהים יותר. הבנק, בבחירת הלקוחות שיקבלו ממנו אשראי, מביא בחשבון את ההסתברויות השונות להחזר האשראי על ידי הלקוחות השונים, ונוקט צעדים לשם איתור לקוחות שסביר כי יחזירו את האשראי. אחת הדרכים לניפוי לקוחות מסוכנים היא גובה הריבית: לקוחות המוכנים לשלם ריביות גבוהות מסוגלים, כאשר שאר הדברים קבועים, כלקוחות מסוכנים. אם עדיין קיים עודף ביקוש

¹ J.E. Stiglitz and A. Weiss (1981). "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information". The American Economic Review 71 (June), 393–410.

² J.P.D. Chateau (1983). "Credit Rationing as a (Temporary) Suboptimal Equilibrium with Imperfect Information". The European Economic Review 23 (November), 195–201.

לאשראי גם כשהריבית הועלתה, ינקוט הבנק קיצוב אשראי כדי להשיג שיווי משקל בשוק³.

בהתפתחות שתוארה לעיל – דהיינו התרחבות של ממש של האשראי לפירמות העסקיות הגדולות, הנתפסות כמסוכנות פחות, לצד עצירה של האשראי לפירמות הקטנות והבינוניות, הנתפסות כמסוכנות יותר – אנו רואים מקרה אופייני של קיצוב אשראי.

³ להרחבה, ראו: ד' רוטנברג (2002), ניהול בנקאי בישראל: ניהול נכסים, התחייבויות וסיכונים, כתר הוצאה לאור בע"מ, עמ' 137.

ב. ההתפתחויות העיקריות בפיקדונות הציבור במערכת הבנקאות

תיק הנכסים הפיננסיים של תושבי ישראל מייצג את היצע מקורות הציבור הפוטנציאלי למערכת הבנקאות. מקובל לחלק תיק זה לשלושה חלקים עיקריים, שווים פחות או יותר בגודלם²⁶. החלק הראשון הוא הנכסים הפיננסיים הסחירים, שרובם מנוהלים על ידי חברות לניהול תיקי השקעה וגופים מוסדיים, ומיעוטם מנוהלים ישירות על ידי הציבור. חלק זה מורכב ממניות ואג"ח (ממשלתיות ופרטיות) בארץ ובחו"ל. החלק השני, רובו חיסכון ארוך טווח המנוהל עבור הציבור על ידי משקיעים מוסדיים (קופות גמל ופיצויים, קרנות השתלמות וקופות פנסיה וביטוח חיים). החלק השלישי והלא-סחיר של התיק הוא פיקדונות במערכת הבנקאות (לוח א'-3).

בשנת 2008 נרשמה ירידה של ממש בערכו של תיק הנכסים הפיננסי של הציבור, ובכך נעצרה מגמת הגידול, שנמשכה מאז תחילת החלק העולה של מחזור העסקים הנוכחי, משנת 2003 ועד לשנת 2007. תיק הנכסים הפיננסיים של הציבור הסתכם בסוף 2008 בכ-1.9 טריליוני ש"ח, ירידה של כ-200 מיליארדים לעומת השנה הקודמת – קרוב ל-9%. ירידה זו היא תוצאה ירידה של כ-260 מיליארדי ש"ח בערכם של הנכסים הסחירים, שירדו כמעט ב-30%, בעיקר בחלקם המנייתי, שירד בכ-52%, בדומה לשיעור הירידה של מדד הייחוס ת"א-100 (איור א'-4 לעיל).

לעומת זאת, בנכסי הציבור המופקדים בבנקים, כלומר הפיקדונות, הייתה השנה עלייה ניכרת של 10.7%, שהם כ-65 מיליארדי ש"ח. עלייה זו היא תוצאה ישירה של השינוי לרעה בתשואה המותאמת לסיכון של החלק הסחיר ביחס לזו של התיק הלא-סחיר, שכן נוסף על ההפסדים הכבדים שצברו המשקיעים בנכסים סחירים גם הסיכון בהשקעה בהם עלה. במצבים של אי-ודאות פוחת ה"התיאבון לסיכון" (risk-appetite) של המשקיעים, ולכן הם מעדיפים להתמקם קרוב יותר לתחילת הציירים בעקום התשואה-סיכון; שם נמצאים מטבעם, הפיקדונות הבנקאיים, הנתפסים לרוב כ"מקלט בטוח", לפחות לתקופת ביניים – עד ליציאה מהשפל המחזורי.

²⁶ הציבור מחזיק גם חלק קטן מנכסיו, כאחוז אחד, במזומן.

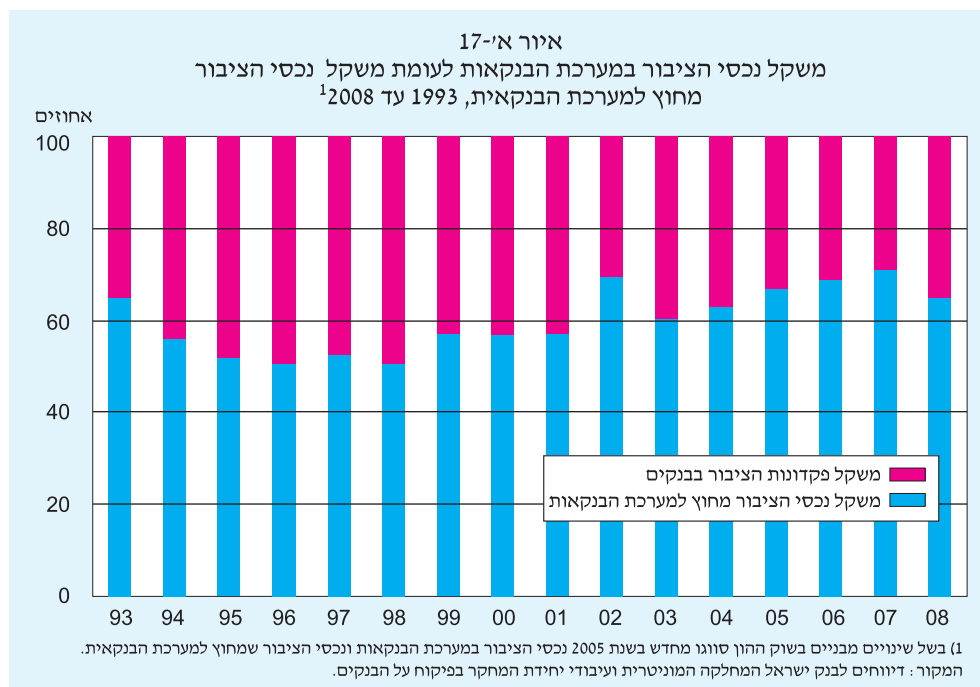
לוח א-5
תיק הונסים הפנסוניים של הציבור¹ כבנקים ומוזין לכבנקים, 2004 עד 2008

שנת העיבוד	התפלגות (אחוזים)					היתרות (מיליארדי ש"ח, במחירים שוטפים)				
	2007 לעומת 2008	2006 לעומת 2007	2008	2007	2006	2005	2004	2008	2007	2006
1. נכסי הציבור המופקדים בבנקים ²	10.7	5.2	35.3	29.0	31.3	33.3	36.9	677.0	611.8	581.4
פיקדונות שקליים לא-צמודים	17.0	9.5	22.3	17.3	17.9	18.4	20.4	427.0	365.0	333.3
פיקדונות במש"ח וצמודים למש"ח	-3.3	10.1	7.1	6.7	6.8	7.2	7.1	135.6	140.2	127.4
פיקדונות צמודים ³	7.3	-11.8	6.0	5.1	6.5	7.8	9.4	114.4	106.6	120.8
מזה: פיקדונות בבנקים של מוסדות גמל, פנסיה וביטוח ⁴	13.5	4.2	3.5	2.8	3.0	3.4	4.4	66.6	58.7	56.3
2. נכסי הציבור המוחזקים	-29.5	21.3	32.3	41.8	39.0	36.2	34.1	620.0	879.7	725.3
מניות ⁵	-51.9	30.1	10.7	20.3	17.6	15.4	13.6	205.1	426.7	327.9
אג"ח סחירות ומק"ם ⁶	-14.5	22.5	13.4	14.2	13.2	12.7	12.3	256.6	299.9	244.8
השקעות תושבי ישראל בחו"ל	3.4	0.3	8.3	7.3	8.2	8.2	8.1	158.4	153.1	152.6
3. מומן בידי הציבור	21.9	14.4	1.6	1.2	1.2	1.3	1.2	30.1	24.7	21.6
4. נכסי מוסדות הגמל, הפנסיה והביטוח (ללא הפיקדונות בבנקים) ⁷	0.2	10.9	30.8	28.0	28.6	29.2	27.8	591.0	589.9	532.0
סך כל נכסי הציבור: 1+2+3+4	-8.9	13.2	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	1,918.1	2,106.1	1,860.3
סך כל נכסי הציבור: 1+2+3+4								486.1	395.8	1,425.3

- (1) ללא הממשלה, בנק ישראל ומוסדות בנקאיים.
 - (2) בנקים מסחריים ובנקים למשכנתאות.
 - (3) כולל תוכניות חיסכון ופיקדונות מאושרים להטן הלוואות של חברות קשורות ואחרים.
 - (4) מתוך סך כל הפיקדונות בבנקים.
 - (5) מניות מופשטות בידי הציבור ומוסדות גמל, בנקי החזקות של תושבים זרים וממשלה.
 - (6) כולל אג"ח ממשלתיות (צמודות ולא-צמודות) ואג"ח פרטיות.
 - (7) כולל קופות גמל ופריצות, קרנות השתלמות, קופות פנסיה וביטוח חיים, בתוכניות "מבטחות תשואה" ו"משתמפות ברווחים".
- המקור: דיווחים לבנק ישראל המחלק המנהלית ועיבודי יחידת המחקר בפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

כתוצאה מתחלופה זו בין שני חלקי תיק הנכסים של הציבור, עלה השנה חלקם של הפיקדונות בבנקים על חלקו של התיק הסחיר, לראשונה לאחר שנים רבות – 35.3% לעומת 32.3% – לאחר שבשנת 2007 חלקו של התיק הסחיר היה גדול יותר בכ-12 נקודות אחוז (לוח א'–5 ואיור א'–17).

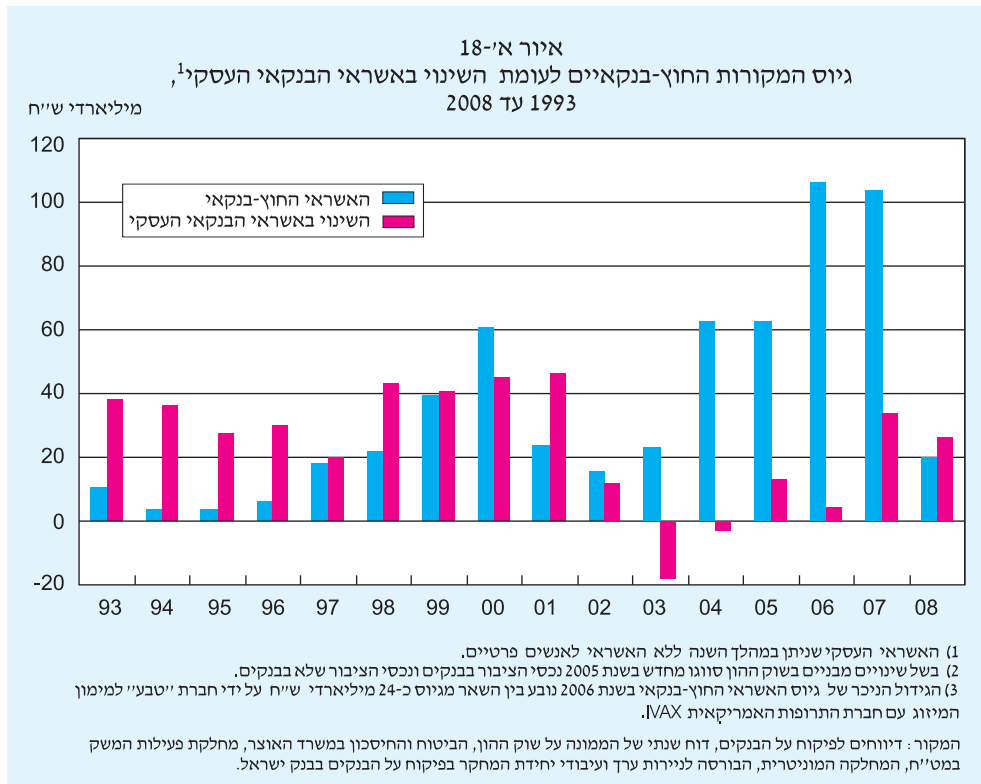


ג. ההתפתחויות העיקריות באשראי של מערכת הבנקאות לציבור

גידול היקפו של האשראי הבנקאי לפירמות העסקיות תוך יציבות יחסית של הריבית הוא פועל יוצא של שיווי משקל חדש, שנוצר בעקבות ההאטה המחזורית בפעילות המשק, אשר הביאה לגידול של הביקוש לאשראי ושל היצעו מצד הבנקים. כתוצאה מכך, השנה, לראשונה מאז שנת 2001, סופקו רוב צורכי האשראי של המגזר העסקי על ידי המערכת הבנקאית (איור א'–18 ולוח א'–6).

על הביקוש לאשראי הבנקאי של הפירמות העסקיות פועלות – מלבד שיעור הריבית – שתי השפעות: השפעת התחלופה והשפעת ההכנסה. במחקר אמפירי על המשק הישראלי²⁷ נמצא שגמישות הביקוש של האשראי הבנקאי ביחס להנפקת תחליפי

²⁷ להרחבה ראו: הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר. דוד רוטנברג ויואל הכט, "הקשר שבין מחזורי העסקים במשק לבין היקף האשראי הבנקאי ואיכותו על רקע הסכם באול II ; הניסיון הישראלי", הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, מאמר לדיון 06.01, מארס 2006.



האשראי (אג"ח ומניות) שלילית ומובהקת²⁸, ופירוש הדבר שהתייבשות מקורות המימון החוץ-בנקאיים, כמו שקרה השנה במשק הישראלי, מגבירה במידה ניכרת את הביקוש לאשראי בנקאי. לעומת זאת, השפעת ההכנסה צפויה לפעול לצמצום הביקוש לאשראי בנקאי. גמישות הביקוש של האשראי הבנקאי ביחס לצמיחת התמ"ג גבוהה מיחידתית²⁹. עם זאת נמצא כי היקף האשראי שנתנו הבנקים לפירמות העסקיות מאופיין בקשיחות כלפי מטה. משמע שהתוצר השפיע חיובית על היקף האשראי הבנקאי רק בתקופות של גאות, ואילו בתקופות של שפל מחזורי כיוון ההשפעה התהפך, והיא הפכה לשלילית, אך קטנה בעוצמתה. ממצא זה, שעל פניו נראה מנוגד לתיאוריה הכלכלית, מוסבר בצורך של חברות שנקלעו לקשיים, בעת האטה בפעילות המשקית, לממן את הירידה בהון החוזר, על רקע הצטמצמות הביקוש לתפוקתן באותה התקופה³⁰. נמצא אפוא ששני הכוחות – התחלופה וההכנסה – פועלים בזמן של שפל מחזורי באותו הכיוון: הגדלת הביקוש לאשראי בנקאי.

²⁸ ראו שם, לוח 3 בעמ' 31.

²⁹ שם.

³⁰ ראו שם, עמ' 30–31.

לְהַזְכִּיר

השני בדרגה האשראי הבנקאי לפרימור העיקריים, 1997 עד 2008

(מלילוני ע"ה במחירים שוטפים)

תחליפי האשראי הנבדאץ						
גזים ע"י משקיעים מוסדיים ¹	גזים קרנות הון סיכון (9)	גזים אשראי ישרי מחו"ל ²	גזים הון מחו"ל ²	הנפקות מניות בישראל (6)	הנפקות אגרות חוב בישראל (5)	השינוי בהתרמת סך המכל (4)
השנינו בהתרמת האשראי הנבדאץ והמספר (3)	האשראי הנבדאץ והמספר (2)	האשראי הנבדאץ והמספר (1)	האשראי הנבדאץ והמספר (1)-(3)-(4)	האשראי הנבדאץ והמספר (1)-(3)-(4)	האשראי הנבדאץ והמספר (1)-(3)-(4)	האשראי הנבדאץ והמספר (1)-(3)-(4)
-3,430	1,730	3,160	6,895	8,256	1,546	18,157
-2,377	2,448	6,736	4,562	7,895	2,549	21,813
3,126	4,462	6,728	17,802	5,659	1,681	39,458
4,301	13,351	9,451	19,267	14,212	292	60,875
2,129	8,708	-250	7,322	5,833	90	23,831
555	5,289	-104	1,061	5,555	2,969	15,326
6,062	4,427	2,634	3,855	3,148	2,793	22,919
10,826	6,268	13,219	11,341	8,251	12,551	62,457
14,404	6,154	11,759	4,874	10,994	14,169	62,355
17,133	6,853	18,394	33,306	11,241	19,065	105,993
30,974	7,059	8,429	1,332	19,634	36,333	103,761
149	2,752	2,202	5,405	5,383	3,818	19,708

(1) תפקות והקצאת של אג"ח קונצרניות שהחברות העסיקו את-א-בנקאות תפקו ברורה לנ"ח ב"א לצורך מימון פעילותן. ללא תפקות של המאגדים הנבדלים ושל משקיעים פנימיים כגון תעודות סל. החל משנת 2008 נוכח מהותיות פריענות של סדרות אג"ח שהתבקש בעבר.

2) כולל הנפקות של מניות ואג"ח בחו"ל, בקיזון פדיון של אג"ח וקנייה עצמית של מניות (buybacks).

3) אשראי לחברות עסקיות לא-בנקאיות שניתן על ידי בנקים בחו"ל ואינו סחיר. לא כולל אשראי מסחרי.

4) ההל משנת 2005 סעיף זה כולל גם אג"ח לא-מחירות שמונפקות למשקיעים מוסדיים. ההל משנת 2008 נוכח מההנפקות פירעונות של סדרות אג"ח שהונפקו בעבר.

5) רובן הנגדול, 24 מיליארדי ש"ח, גויס ע"י חברת "טבע" למימון המיזוג עם חברת התרופות האמריקנית J.VAX

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים, נתוני מאזן התשלומים והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

על היצע האשראי מצד הבנק משפיעים ארבעה גורמים: הסיכונים, הלימות ההון, כוח השוק שהבנקים מפעילים על הלקוחות ועלות גיוס המקורות. ככל שהסיכון של הלווים גדול יותר, כך צפוי היצע האשראי להצטמצם, והריבית עליו, הכוללת פרמיית סיכון מסוימת, צפויה לעלות. ואכן, בסיכון הלווים, כפי שהוא נמדד למשל באמצעות שיעור ההפרשה לחובות מסופקים מתוך סך האשראי, נרשמה השנה עלייה חדה (לוח ג'-1 להלן).

זמינות האשראי, כפי שהיא נמדדת באמצעות משתנה הלימות ההון העודפת מעבר לדרישות הפיקוחיות, קשורה קשר שלילי לריבית על האשראי³¹. במילים אחרות: ככל שהלימות ההון העודפת גדולה יותר, היצע האשראי שהבנקים יכולים להעמיד לרשות המשק עולה, והריבית שהבנקים גובים מלקוחותיהם על האשראי יורדת. ב-2008 הלימות ההון העודפת במערכת הבנקאות עלתה במקצת. עם זאת, כיוון שזמינות האשראי מושפעת מהלימות ההון העודפת, שהיא הפער בין הלימות ההון בפועל לבין יחס ההון המזערי הנדרש על ידי המפקח. העלאה פיקוחית של זו האחרונה, הצפויה בסוף 2009, אמורה לפגוע ביכולתם של הבנקים להעניק אשראי למשק, וקל וחומר – להרחיב את היקפו במידה שתוכל לפצות על הירידה בהיקף האשראי החוץ-בנקאי.

כוח השוק שהבנקים מפעילים על לקוחותיהם עלה במידה ניכרת³² השנה, במיוחד במהלך הרביע האחרון שלה, בשל גידולו של סיכון הלקוחות, הירידה בעוצמת האיום התחרותי מצד האשראי החוץ-בנקאי והירידה ברווחיות הבנקים³³.

המדיניות המוניטרית המרחיבה שמפעיל הבנק המרכזי בעת שפל מחזורי צפויה להזיז את עלויות גיוס המקורות של הבנקים המסחריים. אמפירית נמצא בישראל שגמישות הריבית על האשראי הבנקאי ביחס לריבית בנק ישראל קרובה ליחידתית.

מבחינת ההתפלגות לפי מגזרי הצמדה נמצא שהשנה, בדומה לשנים קודמות, רוב ההתרחבות באשראי הבנקאי הייתה באשראי הלא-צמוד, הן של המגזר העסקי והן של המגזר הקמעוני ומשקי הבית. במגזר הצמוד, שבו מתרכז עיקר האיום התחרותי על מערכת הבנקאות, היו עלויות מתונות יותר (איור א'-19), ובמגזר המט"ח לא נרשמו שינויים משמעותיים.

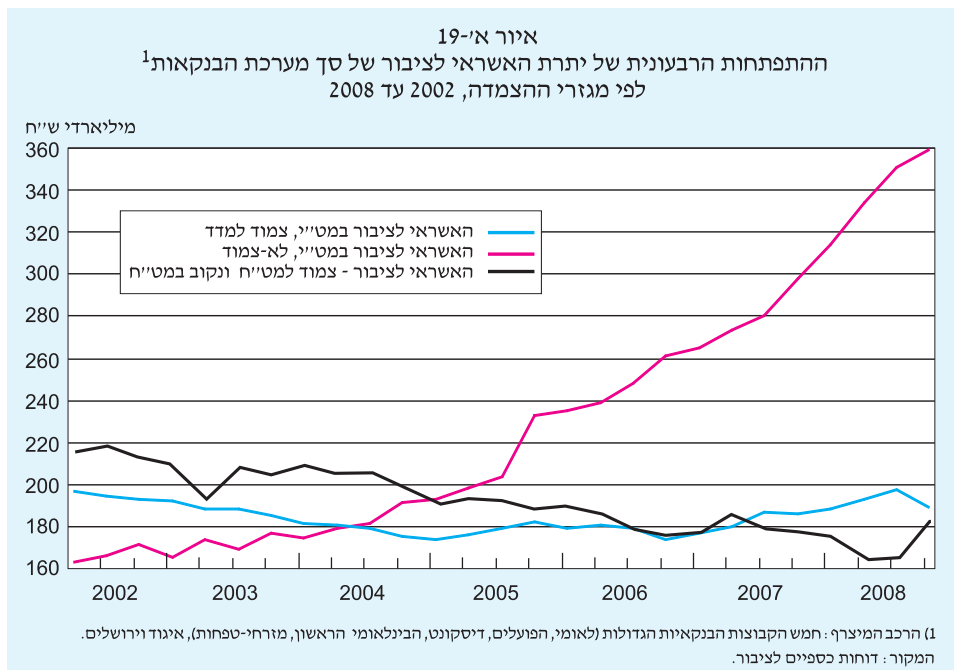
כאמור בסעיף א' של חלק זה, השנה, חלק משמעותי של גידול יתרת האשראי הבנקאי נרשם בקרב משקי הבית – הן באשראי לדיור והן באשראי הצרכני. ענף זה נחשב לפחות מסוכן, עקב הפיזור הרב שבתוכו; ואכן, ההוצאה השנתית בגין ההפרשה הספציפית לחובות מסופקים במגזר זה עלתה הרבה פחות מאשר במגזר העסקי (לוח ג'-3 להלן) – רק ב-0.05 נקודת אחוז, לרמה של 0.28%, לעומת עלייה תלולה הרבה יותר בסך כל המשק, 0.26 נקודת אחוז, לרמה של 0.45%. לאחר שבשלושת הרבועים הראשונים של השנה נרשם גידול ניכר של הביקוש לאשראי מצד משקי

³¹ ראו שם, לוח 3 (המשך) בעמ' 32.

³² הרחבה על כוח השוק, דרכי מדידת הגורמים המשפיעים על היקפו וההתפתחויות בתחום זה השנה ראו לעיל בסעיף ב'.

³³ דוד רוטנברג "התחרויות בענף הבנקאות: היבטים תיאורטיים וראיות אמפיריות מישראל ומחו"ל", הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, מאמר לדיון 05.01, מאי 2005, לוח 6 בעמ' 26.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל



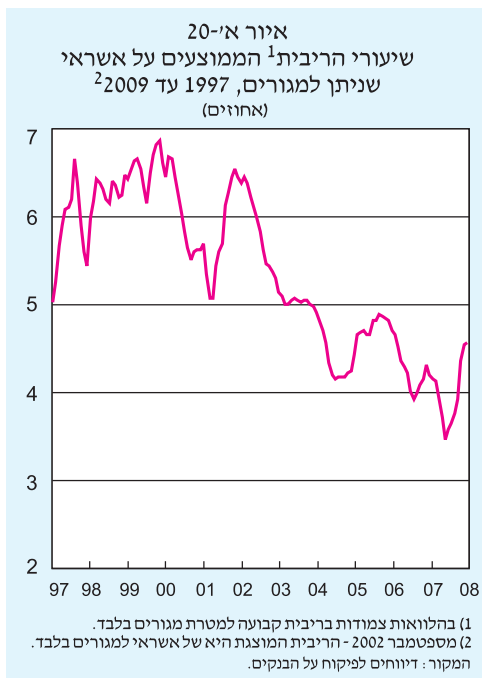
הבית, נעצר הגידול ברביע הרביעי (לוח א'-4). ההתפתחות זו תואמת את התפתחות הצריכה הפרטית על פני השנה, שהיא מקור מרכזי לביקוש לאשראי. כך הלך גידולה של הצריכה הפרטית ופחת ככל שההאטה הלכה והחריפה, ובמהלך הרביע האחרון של השנה היא אף הצטמצמה בכ-3% במונחים שנתיים³⁴. איחור זה בתגובת משקי הבית על ההתפתחויות המקרו-כלכליות קשור, ככל הנראה, לפיגור בהשתקפות ההאטה בשוק העבודה (איור א'-3 ואיור א'-4 לעיל).

ענף נוסף שהגדיל השנה את יתרת האשראי הבנקאי היה ענף הבינוי והנדל"ן, הנחשב, היסטורית, למסוכן יותר. ואכן, ההוצאה השנתית בגין ההפרשה הספציפית לחובות מסופקים במגזר זה עלתה השנה יותר מאשר בכלל המשק (לוח ג'-3 להלן), וזאת ב-0.30 נקודת אחוז, ל-0.59% – הרמה הגבוהה ביותר במשק. ענף זה בלט בשנים האחרונות בהישענותו על מקורות אשראי חוץ-בנקאיים, ועל כן נפגע יותר מהתדלדלות המקורות האלה.

תיאור של הירידה באשראי לענף הפיננסים ראו להלן בפרק ג' של סקירה זו, בסעיף הדן בריכוזיות האשראי.

יתרת האשראי לדיור גדלה השנה בשיעור של 13%. (לכ-152 מיליארדי ש"ח; לוח ג'-7). גידול זה מבטא עלייה עקבית לאורך השנה כולה במתן הלוואות לדיור – פעילות שהסתכמה בביצועי שיא של כ-30.1 מיליארדי ש"ח. התרחבות האשראי

³⁴ ראו בנק ישראל דין וחשבון שנתי 2008, לוח ב'-4 בעמ' 44.



לדיוור השנה מקורה, להערכתנו, ברצון של הציבור לשנות את הרכב את תיק נכסיו – להשקיע יותר בנכסים מוחשיים, פיזיים, על חשבון החלק הפיננסי של התיק. נטייה זו התפתחה בשנת 2008, כשגברה התנודתיות בשוק ההון והכספים. להערכתנו הופנה לשוק הדיוור חלק ניכר ממשיכות הכספים מקופות הגמל וקרנות ההשתלמות (ושוק זה הגיב בעליית מחירים מתונה, בעיקר באזורי הביקוש). רכישת דירה נוספת או רכישת דירה לשם שיפור הדיוור מצריכה בדרך כלל שימוש גם באש"מ בנקאי. בחינת התפתחות מספר העסקאות בשוק הדיוור (דירות חדשות ודירות יד שנייה) מלמדת כי מספרן השנה דומה בעיקרו לזה של שנת 2007 (למרות המיתון בפעילות הריאלית). ליציבות בשוק הדיוור תרמו גם שיעורי הריבית: למרות

עלייתה של הריבית הצמודה על ההלוואות לדיוור במחצית השנייה של 2008, הרי בבחינת ארוכת טווח סביבת הריבית עדיין נמוכה משמעותית מרמותה בעבר (איור א'-20). כן יש לזכור שכמחצית מפעילות המשכנתאות מתנהלת היום במגזר הלא-צמוד, שבו הריבית נגזרת מריבית בנק ישראל. למרות עליית סיכון האש"מ של הלווים השנה (כפי שמתואר בפרק הסיכונים בסקירה זו), פעילות ההלוואות לדיוור עדיין נחשבת לבעלת מאפייני סיכון אש"מ נמוכים; על כך מעידה יציבות (ואף ירידה קלה) של יתרת הפיגורים המצטברים למשתכנים במהלך השנה, למרות המיתון במשק (לוח נ'א-7).

ד. ההתפתחויות העיקריות בפעילות החוץ-מאזנית

הפעילות החוץ-מאזנית טומנת בחובה סיכונים אש"מ בגין התחייבויות הלקוחות כלפי הבנק בעיקר בשני אפיקים: האפיק הראשון הוא עסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים, שבהן הסכום הנקוב מייצג סיכון אש"מ. פעילות זו כוללת אש"מ תעודות, ערבויות³⁵ והתחייבויות למתן אש"מ שאושר וטרם ניתן³⁶. מרבית העסקאות המשתייכות לפעילות זו הן מסגרות חח"ד ומסגרות אש"מ אחרות לציבור שטרם נוצלו, וכן

³⁵ ערבויות להבטחת אש"מ, ערבויות לרכוש דירות, וערבויות אחרות והתחייבויות אחרות על חשבון לקוחות.

³⁶ מסגרות אש"מ של כרטיסי אש"מ שלא נוצלו, יתרות בלתי מנוצלות של מסגרות אש"מ בחח"ד, התחייבויות בלתי חוזרות למתן אש"מ שאושר וטרם ניתן והתחייבויות בלתי חוזרות להוצאת ערבויות.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

התחייבויות בלתי חוזרות למתן אשראי שאושר וטרם ניתן, המהוות כ-35% ו-20% מכלל הפעילות, בהתאמה (לוח א'-7). יתרת העסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים, שבהן הסכום הנקוב מייצג סיכון אשראי, עמדה בסוף 2008, בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, על 389 מיליארדי ש"ח, בדומה ליתרה בשנה הקודמת³⁷.

האפיק השני הוא הפעילות במכשירים פיננסיים נגזרים. החוזים המשתייכים למכשירים הנגזרים נחלקים, על פי חשיפתם לסיכון הבסיס, לארבע קבוצות: חוזי ריבית³⁸, חוזי מטבע חוץ, חוזים בגין מניות וחוזי סחורות ואחרים. השימוש במכשירים נועד למספר שימושים: נגזרים מְגִדְרִים³⁹, נגזרים לניהול נכסים והתחייבויות (ALM – Assets

לוח א'-7

עסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים שבהן הסכום הנקוב מייצג סיכון אשראי, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2006 עד 2008

היתרות לסוף שנה			שיעור השינוי		ההתפלגות	
(מיליארדי ש"ח)			(לעומת השנה הקודמת)		(אחוזים)	
2006	2007	2008	2007	2008	2006	2007
6	6	6	1.6	-11.5	1.9	1.6
22	28	25	27.6	-8.1	6.7	7.1
20	24	26	19.3	8.9	6.3	6.2
33	38	40	16.8	5.1	10.2	9.8
79	90	75	14.2	-16.6	24.6	23.3
19	19	19	-0.4	1.3	5.8	4.8
99	132	134	33.4	1.5	30.8	34.0
44	51	55	16.3	7.7	13.7	13.2
322	389	381	20.8	-2.0	100	100

המקור: דוחות כספיים לציבור.

³⁷ הרחבה בנושא סיכון האשראי החוץ-מאזני, ראו להלן בפרק ג' של סקירה זו (הסיכונים והלימות ההון).

³⁸ חוזים לרכישת/מכירת שקלים הצמודים למדד המחירים לצרכן בישראל תמורת שקלים לא-צמודים, או חוזי ריבית אחרים.

³⁹ נגזר שהנהלת הבנק מייצגת אותו כמגדר, ובתנאי שהוא כשיר לכך. זאת כאשר אופי החשיפה לסיכונים של המגדר זהה לאלה של המגודר. הפריט המגודר צריך להיות מזוהה ספציפית. בתחילת הגידור מתעדים פורמלית את יחס הגידור ואת המטרה ואסטרטגיית ניהול הסיכונים של התאגיד הבנקאי ביצירת הגידור, לרבות זיהוי המכשיר המגדר, הפריט המגודר, מהות הסיכון המגודר, ואופן הערכת האפקטיביות של המכשיר המגדר בקיוויו החשיפה לשינויים בשווי ההון של הפריט המגודר, שניתן לייחס אותה לסיכון המגודר.

⁴⁰(Liabilities Management), נגזרים אחרים⁴¹, נגזרי אשראי⁴² וחוזי החלפת מטבע חוץ. במהלך 2008 נרשמה ירידה מסוימת ביתרת המכשירים הנגזרים, בעיקר בחוזי המטבע ובחוזים מסוג אחר (לוח א'–8).

לוח א'–8

התפלגות היתרות במכשירים הנגזרים,

חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2007 לעומת 2008

(מיליארדי ש"ח)¹

2008				2007				
סך הכול	חוזים אחרים ²	חוזי מטבע	חוזי ריבית	סך הכול	חוזים אחרים ²	חוזי מטבע	חוזי ריבית	
430	39	186	204	514	59	250	205	הפועלים
361	14	186	161	340	26	192	121	לאומי
143	9	75	58	142	13	70	59	דיסקונט
160	14	92	53	178	38	92	48	מזרחי-טפחות
100	33	60	7	182	74	99	9	הבינלאומי
1,194	111	599	484	1,356	210	704	442	סך הכול

(1) במונחי קרן עיונית, במחירים שוטפים.

(2) חוזים בגין מניות, חוזי סחורות ואחרים.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

5. פעילות מערכת הבנקאות בתחום ניירות הערך

שתי מגמות מרכזיות אפיינו את פעילותה של מערכת הבנקאות הישראלית בתחום ניירות הערך נוסטרו⁴³ בשנים האחרונות, עד שנת 2007.

המגמה הראשונה היא הגידול המהיר והכמעט רצוף של היקף התיק (בארץ ובחו"ל). כך, יתרת תיק ניירות הערך של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, המשלישה ויותר את ערכה בין 1996 ל-2007 – מ-51 מיליארדי ש"ח בלבד ל-163 מיליארדים. גם משקלו של תיק ניירות הערך נוסטרו בסך הנכסים עלה עלייה כמעט רצופה בתקופה זו, מ-11% ל-17% (לוח א'–9 ואיור א'–21). חלק מגידולו של תיק ניירות הערך החל לפני מספר שנים, על רקע שינוי בחוק המק"ם ובניהול המדיניות המוניטרית של בנק ישראל – הסרת תקרת המק"ם, שהביאה לירידתה של יתרת פיקדונות הבנקים

⁴⁰ נגזר שהנהלת הבנק רואה בו מגדר, אך אין הוא עומד בתנאי הגידור שנקבעו בגילוי הדעת.

⁴¹ נגזר שאינו מגדר ואינו ALM.

⁴² חוזה המעביר סיכון אשראי מקונה למוכר. נגזרי אשראי יכולים ללבוש צורות שונות: אופציות להגנה מכשל אשראי, שטר לכיסוי חלקי של סיכון האשראי, SWAP לכיסוי מלא של הסיכון וכו'.

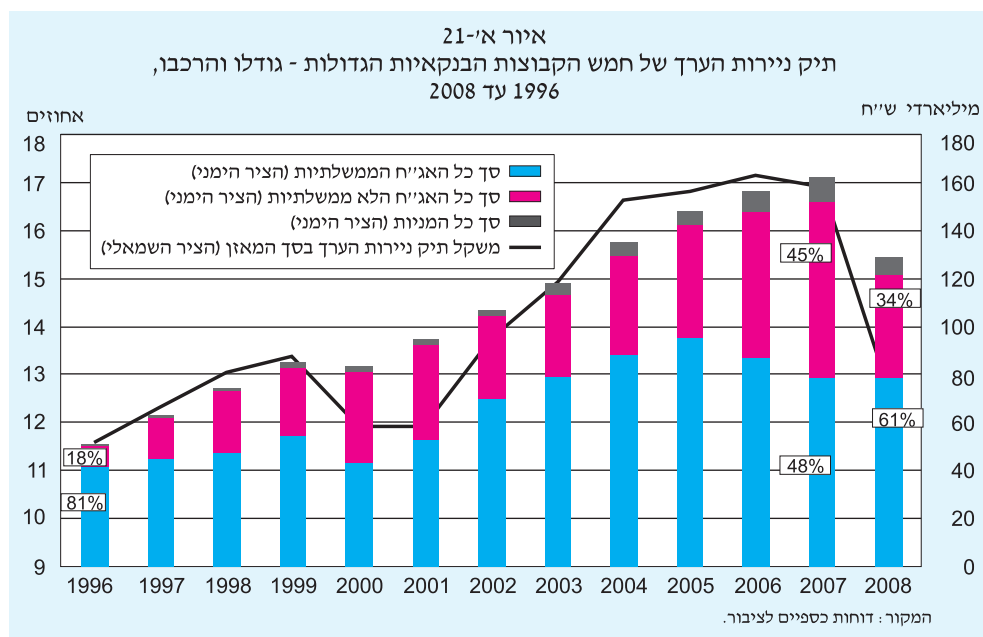
⁴³ תיקי ניירות הערך של הבנקים עצמם, שהם חלק ממאזניהם, להבדיל מתיקי ניירות ערך שהבנקים מנהלים עבור לקוחותיהם.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

המסחריים בבנק ישראל וגידול החזקותיהם באג"ח ממשלתיות לא-צמודות⁴⁴. זאת נוסף על נטייתם לגוון את מקורות הרווח שלהם, ועל רקע השכלול של השווקים הפיננסיים והעמקתם.

המגמה השנייה היא הגדלת משקלן של איגרות החוב הקונצרניות (בארץ ובחו"ל) בתיק. בסוף 2007 תיק הנכסים של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות כלל אג"ח לא-ממשלתיות בשיעור של 45% מתיק ניירות הערך⁴⁵ של הבנקים, לעומת 18% בלבד בשנת 1996. במקביל ירד משקל האג"ח הממשלתיות משיעור של 81% בשנת 1996 ל-48% בלבד ב-2007 (לוח א'-9 ואיור א'-21).

שנת 2008 אופיינה בהתממשות של הסיכונים (סיכון האשראי וסיכון השוק)⁴⁶ שהבנקים כאמור נטלו על עצמם בבחירתם את הרכב תיק ניירות הערך נוסטרו⁴⁷. כתוצאה של ירידה במחירי הנכסים ומכירת חלקים מהם, המגמות ארוכות הטווח שתוארו לעיל נעצרו בשנת 2008. כך היקף תיק ניירות הערך ירד בכ-20%, ל-129



⁴⁴ להרחבה ראו סקירת המפקח על הבנקים לשנת 2007, פרק ג', סעיף 5, עמ' 30.

⁴⁵ לבנקים גם החזקות במניות סחירות ולא סחירות. כיוון שרובן המכריע של החזקות אלו הוא תוצאה של מימוש ביטחונות ומניות המוחזקות כבטוחה כנגד מתן אשראי, הן אינן משקפות רכישה אסטרטגית לצורך גיוון מקורות הרווח.

⁴⁶ להגדרת המושגים וניתוח המגמות וההתפתחויות בהם בשנים האחרונות ובשנת 2008, ראו להלן, פרק ג' של סקירה זו, סעיפים 1 ו-2.

⁴⁷ לניתוח השפעת ההתפתחויות בתיק ניירות הערך נוסטרו על התוצאות העסקיות של הבנקים בשנת 2008, ראו להלן, פרק ב' של סקירה זו.

לוח א'-9
תיק ניירות הערך של המלש הקבוצת הבנקאיות הגדולות, 2007 ו-2008¹

בנק דיסקונט			בנק לאומי			בנק הפועלים					
2008			2007			2008			2007		
השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי החובין (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)
4.3	1,342	8.2	3,043	3.3	1,467	3.1	1,476	0.3	68	0.0	20
1.6	513	0.8	311	0.0	8	0.3	123	7.4	1,965	5.4	2,731
5.9	1,855	9.0	3,354	3.3	1,475	3.4	1,599	7.6	2,033	5.4	2,751
69.3	1,800	65.1	24,284	23.1	0,399	21.4	10,103	52.8	14,077	26.7	13,562
14.2	4,460	13.0	4,850	42.3	8,991	48.7	22,989	26.2	6,992	53.1	26,921
83.4	6,260	78.1	29,134	65.4	9,390	70.1	33,092	79.1	21,069	79.8	40,483
4.2	1,325	4.7	1,760	7.2	3,219	9.4	4,436	6.8	1,813	3.7	1,876
87.6	7,585	82.9	30,894	72.6	2,609	79.5	37,528	85.9	22,882	88.1	44,675
5.1	1,615	6.5	2,418	20.6	9,261	11.0	5,208	6.2	1,648	6.3	3,213
1.2	376	1.6	608	3.3	1,489	4.1	1,933	0.2	62	0.1	50
6.3	1,991	8.1	3,026	23.9	10,750	15.1	7,141	6.4	1,710	6.4	3,263
0.1	42	0.0	13	0.2	105	1.9	919	0.1	20	0.1	30
6.5	2,033	8.2	3,039	24.2	0,855	17.1	8,060	6.5	1,730	6.5	3,293
78.7	4,757	79.8	29,745	47.0	1,127	35.6	16,787	59.3	15,793	33.1	16,795
17.0	5,349	15.5	5,769	45.6	20,488	53.1	25,045	33.8	9,019	58.6	29,702
95.7	0,106	95.2	35,514	92.6	1,615	88.7	41,832	93.1	24,812	91.7	46,497
4.3	1,367	4.8	1,773	7.4	3,324	11.3	5,355	6.9	1,833	3.8	1,906
100.0	1,473	100.0	37,287	100.0	4,939	100.0	47,187	100.0	26,645	100.0	50,719
21.3	6,716	20.2	7,542	53.0	23,812	64.4	30,400	40.7	10,852	62.3	31,608
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											
סיכום נקודות הערך											

לוח א'-9 (המשך)

תיק ניירות הערך של המשי הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2007 ו-2008¹

	סך כל המשי הקבוצות הבנקאיות						הבנק הבינלאומי						בנק המזרחי-ספרות					
	2008		2007		2008		2007		2008		2007		2008		2007		2007	
	השווי ההון	ההון (מיליוני ש"ח)	השווי ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	השווי ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	השווי ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)	ההון (מיליוני ש"ח)
אג"ח אחר ממשלתית	2.2	2,877	2.8	4,539	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
אג"ח מחזקות של אחרים	2.5	3,190	2.5	4,104	4.2	704	5.7	1,227	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
סכ"מ האג"ח לפרוץ	4.7	6,067	5.3	8,643	4.2	704	5.7	1,227	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ניירות ערך אג"ח של אחרים	47.4	61,095	38.0	61,817	48.9	8,120	45.5	9,789	72.4	6,699	66.4	4,079	66.4	4,079	66.4	4,079	66.4	4,079
סכ"מ האג"ח המניות	29.4	37,940	41.1	66,816	34.6	5,757	37.9	8,153	18.8	1,740	25.8	1,587	18.8	1,740	25.8	1,587	18.8	1,740
סכ"מ האג"ח המניות למכירה	76.8	99,035	79.1	28,633	83.5	3,877	83.5	17,942	91.1	8,439	92.2	5,666	91.1	8,439	92.2	5,666	91.1	8,439
סכ"מ המניות המניות	5.8	7,425	5.8	9,352	4.1	688	4.1	881	4.1	380	6.5	399	4.1	380	6.5	399	4.1	380
סכ"מ המניות למכירה	82.6	106,460	84.9	37,985	87.6	4,565	87.5	18,823	95.2	8,819	98.7	6,065	95.2	8,819	98.7	6,065	95.2	8,819
ניירות ערך אג"ח של אחרים	11.0	14,190	7.6	12,274	7.4	1,229	6.3	1,356	4.7	437	1.3	79	4.7	437	1.3	79	4.7	437
סכ"מ האג"ח למכירה	1.6	2,037	1.6	2,668	0.6	107	0.4	76	0.0	3	0.0	1	0.0	3	0.0	1	0.0	3
סכ"מ המניות למכירה	12.6	16,227	9.2	14,942	8.0	1,336	6.7	1,432	4.8	440	1.3	80	4.8	440	1.3	80	4.8	440
סכ"מ המניות למכירה	0.1	183	0.6	980	0.1	16	0.1	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
סכ"מ המניות למכירה	12.7	16,410	9.8	15,922	8.1	1,352	6.7	1,450	4.8	440	1.3	80	4.8	440	1.3	80	4.8	440
סכ"מ האג"ח הממשלתית	60.6	78,162	48.4	78,630	56.2	9,349	51.8	11,145	77.1	7,136	67.7	4,158	77.1	7,136	67.7	4,158	77.1	7,136
סכ"מ האג"ח הממשלתית	33.5	43,167	45.3	73,588	39.5	6,568	44.0	9,456	18.8	1,743	25.8	1,588	18.8	1,743	25.8	1,588	18.8	1,743
סכ"מ האג"ח המניות	94.1	121,329	93.6	52,218	95.8	5,917	95.8	20,601	95.9	8,879	93.5	5,746	95.9	8,879	93.5	5,746	95.9	8,879
סכ"מ האג"ח המניות	5.9	7,608	6.4	10,332	4.2	704	4.2	899	4.1	380	6.5	399	4.1	380	6.5	399	4.1	380
סכ"מ האג"ח המניות	100.0	128,937	100.0	62,550	100.0	6,621	100.0	21,500	100.0	9,259	100.0	6,145	100.0	9,259	100.0	6,145	100.0	9,259
סכ"מ האג"ח המניות	39.4	50,775	51.6	83,920	43.8	7,272	48.2	10,555	22.9	2,123	32.3	1,987	22.9	2,123	32.3	1,987	22.9	2,123

1) בלוח זה ניירות ערך מוגבי ממשלתיות (MBS) שהופקו ע"י סוכנויות ממשל בארצות הברית (GNMA, FHLMC, FNMA) כלולים באג"ח ממשלתי, בין אם יש בגינם עדויות של הממשלה ובין אם לאו. בלוח ג'-5 להלן ניירות ערך אלה כלולים בסעיף "אג"ח של אחרים".

המקור: דוחות כספיים לציבור.

מיליארדים, לעומת 163 מיליארדים בסוף 2007, וחלקו במאזן ירד ל-12.7% בלבד – השיעור הנמוך ביותר משנת 2001 – לעומת 16.9% בסוף 2007. גם הרכבו של התיק השתנה במידה ניכרת: משקלן של האג"ח הקונצרניות (בארץ ובחו"ל) ירד מ-45% ל-33% בלבד, ובמקביל משקלן של האג"ח הממשלתיות עלה מ-48% בסוף 2007 ל-61% בסוף 2008 (לוח א'–9 ואיור א'–21)⁴⁸. בין הקבוצות הבנקאיות השונות בולט השינוי בתיק ניירות הערך של "בנק הפועלים", שצבר את ההפסדים הכבדים ביותר בקרב הבנקים הישראליים⁴⁹. על כך נוספה השפעה פיקוחית בעקבות הוראת המפקח על הבנקים ל"בנק הפועלים" להגדיל את ההון שעליו להקצות כנגד חלקים גדולים של תיק ניירות הערך – הגדלה שהפחיתה את כדאיות ההחזקה בו יחסית לנכסים אחרים. כך ירד ב"בנק הפועלים" היקף תיק ניירות הערך בקרוב ל-50% – מכ-51 מיליארדי ש"ח בסוף 2007 לכ-27 מיליארדים בלבד בסוף 2008. רוב הירידה, כ-21 מיליארדים, הייתה באג"ח הלא-ממשלתיות, שירדו ב-70%, שהם כ-21 מיליארדי ש"ח – ל-9 מיליארדים בלבד בסוף 2008. גם קבוצות "לאומי" ו"הבינלאומי הראשון" הקטינו את היקף התיק והפכו אותו לסולידי יותר. "בנק מזרחי-טפחות" הגדיל מעט את היקף ההחזקה באג"ח ממשלתיות (לוח א'–9). בשנת 2008, בעקבות דרישת המפקח על הבנקים, כללו הבנקים בדוחותיהם הכספיים דיווח מפורט על הרכב תיק ניירות הערך שלהם במה שנוגע לניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS) ומגובי נכסים (ABS). להצגת הנתונים והניתוח שלהם ראו פרק ג' להלן, סעיף 1.1.

6. הפעילויות העיקריות של הקבוצות הבנקאיות באמצעות חברות בנות

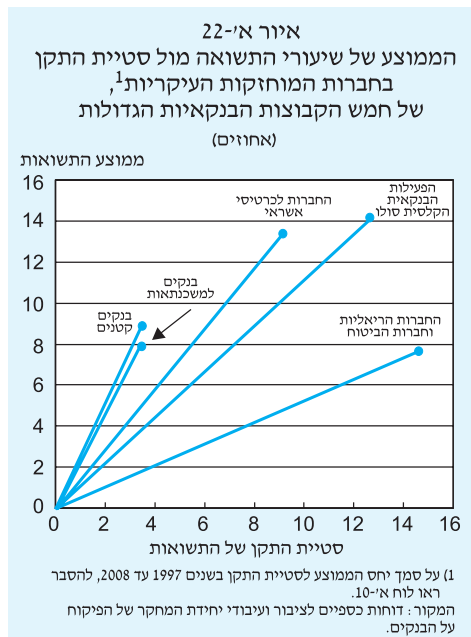
א. דברים כלליים

מלבד התיווך הפיננסי הקלסי והפעילויות הבנקאיות האחרות שהבנקים מבצעים במישרין, ותוארו בחלקים הקודמים של פרק זה, פועלים הבנקים בישראל באמצעות חברות בנות, וזאת בכמה תחומים: בנקאות מסחרית בארץ; החזקה של חברות המתמחות בפעילות בשוק ההון, בליסינג ובמתן משכנתאות⁵⁰; מתן אשראי צרכני למשקי בית באמצעות חברות לכרטיסי אשראי; פעילות בנקאית בחו"ל באמצעות סניפים ונציגויות. תרומתם של תחומים אלה לרווחי הבנקים שבראש הקבוצות היא תרומה מהותית, המאפשרת להם לגוון את מקורות הרווח. (תרומת החברות הבנות לרווח והיקף ההשקעה בחברות המוחזקות מוצגים בלוח א'–10). במקביל מאפשרת פעילות זו לחברות הבנות להתמחות בקבוצות אוכלוסייה ייחודיות ("אוכלוסיות נישא"), שהן לא בהכרח זהות ללקוחותיהם של הבנקים המסחריים העומדים בראש הקבוצה, כדוגמת

⁴⁸ להגדרה של אג"ח ממשלה ואיזה סוג של ני"ע כלולים בה ראו הערת שוליים ללוח א'–9.

⁴⁹ ראו בהערה 48.

⁵⁰ חשיבותם של הבנקים למשכנתאות הפועלים כחברות בנות נפרדות של הבנקים הגדולים הולכת ופוחתת, בעקבות מיזוגם בתוך חברות האם עצמן. לתיאור המגמה והתפתחותה ב-2008 ראו לעיל סעיף 3 בפרק זה: "מבנה מערכת הבנקאות בישראל".



"בנק פועלי אגודת ישראל" מקבוצת "הבנק הבינלאומי הראשון", ו"בנק ערבי ישראלי" מקבוצת "בנק לאומי". ניצול יתרונות-למיגוון על ידי הבנקים המסחריים קיבל בשנים האחרונות חשיבות גדולה, לנוכח המגבלות הפיקוחיות שהוטלו עליהם בעקבות יישום המלצות "ועדת בכר"⁵¹. בשנת 2008, בדומה לשנים קודמות, פעולות משלימות אלו הניבו תשואה גבוהה יחסית לפעילות הבנקאית הקלאסית. בעוד שהפעילות של הבנקים עצמם הסתיימה ב-2008 בהפסד נקי של 787 מיליוני ש"ח, פעילותן של החברות המאוחדות העיקריות הסתיימה ברווח נקי של כמיליארד ש"ח, שרובו נבע מהחברות לכרטיסי אשראי (לוח א'-10). תמונה דומה מתקבלת בראייה ארוכת טווח של התשואה המותאמת

לסיכון בפעילויות השונות של הקבוצות הבנקאיות: בעוד שמדד שארפ של הפעילות הקלאסית, לשנים 1997-2008, עומד על כ-0.9, ערכו של המדד עבור מיגוון הפעילויות המתבצעות באמצעות החברות המאוחדות העיקריות הוא כ-1.5. גם מבחינה זו הפעילות המתבצעת באמצעות החברות הבנות לכרטיסי אשראי בולטת לטובה, לצד הבנקים המסחריים והבנקים למשכנתאות (לוח א'-10 ואיור א'-22).

ב. פעילות הקבוצות הבנקאיות בתחום כרטיסי האשראי

הפעילות בתחום כרטיסי האשראי התרחבה בקצב משמעותי בשנים האחרונות. מעבר להאצת הפעילות שמקורה בגידול המתמשך של שימוש הציבור בכרטיסי אשראי, העמיקו חברות כרטיסי האשראי את פעילותן במגזר צרכני חשוב זה. הפעילות המשולבת של הבנקים עם החברות הבנות בתחום זה יצרה שני שווקים נפרדים עבור צרכני האשראי: מצד אחד מאפשר הבנק השולט בחברה לכרטיסי אשראי הספקת אשראי צרכני על אחריותו, ומאידך יצרו החברות לכרטיסי אשראי שוק אשראי צרכני למשקי בית המעדיפים ליטול אשראי צרכני ישירות, ללא תיווכו של הבנק ועל אחריות החברות. בחינת תשואת ההשקעה מבחינת תרומת הרווח של חברות אלו לבנק העומד בראש הקבוצה על פני זמן, בשילוב עם הסיכון הכרוך בפעילות זו, מלמדת כי הרווחיות המותאמת לסיכון בפעילות זו גבוהה יחסית, דבר שבא לידי ביטוי ברצון הבנקים להגדיל את תחומי פעילותן של חברות אלו ואת השקעתם בהן.

⁵¹ הרחבה בנושא זה ראו בסקירת המפקח לשנת 2007.

ההשקעה והתרומה לרווח בתברות המזרחיות של המשקאות ובבנק ע"ד 2007

א. תהבורת המארחות העסקיות															
בנקים מסחריים															
1.75	2.6	3.6	9.2	10	11	8	12	-3	429	440	-28	13	3,191	4,452	בנקים להשכנתאות
1.46	2.3	3.5	8.0	5	9	9	9	-29	186	263	2	22	3,475	3,397	ההזקקות, השקעות ואחרות ⁴
0.89	1.7	3.5	6.0	3	5	20	21	-51	209	430	-4	3	7,811	8,174	התברר בנקאות ופיננסיות בחו"ל ⁵
0.62	1.0	7.9	7.8	-3	-1	28	29	-343	-99	-99	0	0	11,057	11,041	התברר בנקאות ופיננסיות בחו"ל ⁵
0.37	0.4	45.4	19.9	-0	33	3	3	-101	-4	723	0	-50	1,093	1,092	שוק ההון (חותם וניהול)
1.14	1.5	9.3	13.6	26	20	6	5	48	520	352	23	12	2,479	2,020	ברוכסיס אשראי
-0.66	1.6	1.3	2.1	3	3	1	1	17	7	6	4	3	247	237	ליסינג
2.06	3.2	2.6	8.4	3	7	75	80	-53	1,004	2,115	-3	2	29,353	30,413	סך כל התברר המארחות העסקיות
ב. תהבורת הכוללות העסקיות															
0.85	1.5	4.8	7.0	3	2	4	4	65	43	26	0	16	1,453	1,451	בנקים מסחריים ⁶
0.32	0.5	14.7	7.7	5	51	2	2	-90	38	377	0	-2	720	718	התברר ראיות וביטוח ⁷
ההזקקות, השקעות, פונדסיים															
התברר כל התברר הכוללות העסקיות															
1.16	2.0	5.5	10.9	8	15	3	4	-47	114	215	-19	5	1,195	1,478	אחרות (כולל חו"ל) ⁸
0.63	1.3	6.4	8.5	5	18	9	10	-68	195	618	-8	7	3,368	3,647	התברר כל התברר הכוללות העסקיות
סך כל התברר המארחות															
0.56	0.7	24.2	18.1	4	8	84	89	-56	1,199	2,733	-4	2	33,721	34,060	העסקיות
1.03	1.6	5.8	9.0	-5	-2	16	11	-212	-209	-67	54	20	6,454	4,183	התברר שאין עסקיות ⁸
0.88	1.1	12.7	14.2	-4	38	100	100	-113	-787	6,287	-12	26	39,175	38,243	סך כל התברר המארחות
התברר ענפים ⁹															

3) מדד Sharpe חושב על פני התקופה 1997–2008. הריבית חסרת הסיכון ששימוש להישוב המדד היא 3.0%, המתקבלת כממוצע של התשואה לפריון בא"ח ממשרתית צמודות.

(5) התרומה לרווח הנקי והמשואה להשקעה בחברות בנקאיות ופיננסיות בח"ל בשנת 2006 מוטה באופן ניכר כלפי מטה בשל מאזן שלילי מהותי ברווח בתחום זה בבנק דיסקונט.

(ז) תמסרה בהשקעתו בחברות אלו מוטב כלפי מטה, שכן ההשקעה בחברות לא במקומות אנה חייבת בשמירה על יחס הון מוצרי, ולפיכך יכול הוון המושקע בין לשמור במלואו לפעילות במקומות הנמצאים בהנהלה רחוקה.

(9) תשקיעו בבנק עצמו נגזרת מופחתת הישקיעו בחברות המוחזקות, לפי השווי הממוני ע"פ סילר. מסך ההון העצמי, זו שונה מהגזרת ההון העצמי לצורך חישוב מסרף 23'-4' לחזק הבנקאות (רישוי), התחזמה

לרדת הבק?

הגידול המתמשך של הפעילות בכרטיסי אשראי נובע מהזמינות הרבה ומהנוחות של השימוש בכרטיסים אלו בבתי עסק. גם האפשרות לרכוש מוצרים באמצעות כרטיסי אשראי דרך הטלפון והאינטרנט תרמה לגידול השימוש בכרטיסי האשראי⁵².

במהלך 2008 נמשך גידול השימוש בערוץ הפצה חשוב זה של השירותים הבנקאיים: מספר כרטיסי האשראי הפעילים⁵³ ומספר העסקאות, בישראל ובחו"ל, גדלו בקצב של כ-7% ו-10% בהתאמה, בדומה לקצבי הגידול ב-2007. היקף העסקאות שבוצעו באמצעות כרטיסי אשראי הסתכם ב-2008 בכ-161 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-154 מיליארדים בישראל – קצב גידול של כ-10% ביחס לשנה הקודמת, ודומה לזה של 2007 (לוח א'-11).

ג. הפעילות בחוץ לארץ

הבנקים הישראליים מנהלים זה שנים פעילות בין-לאומית ענפה באמצעות שלוחותיהם – בעיקר חברות בנות וסניפים – פעילות המתבטאת במתן שירותים פיננסיים במדינות מושבן. בשנת 2008 המשיך לגדול מספרם של משרדי החברות הבנות בחו"ל, בעוד שמספר הסניפים והנציגויות של הבנקים הישראליים בחו"ל נשאר קבוע זה כמה שנים (לוח א'-12).

נכסי שלוחות חו"ל הסתכמו בסוף 2008 בכ-150 מיליארדי ש"ח, שהם כ-15% מסך הנכסים, וזאת לעומת כ-166 מיליארדים, או כ-17% מנכסי הקבוצות בשנה הקודמת. רוב הירידה נרשמה בתיק ניירות הערך הזרים (לוחות א'-12 וא'-13).

השלוחות לסוגיהן תורמות לפיזור מקורות הרווח של הבנקים הישראליים ולגיוונם, וכן מרחיבות את הבסיס העסקי שלהם. עם זאת, פעילותן כרוכה בסיכונים, שבחלקם התממשו השנה. התממשות סיכון האשראי וסיכון השוק התבטאו השנה בהפסדים גבוהים בניירות הערך הזרים שבתיק הנוסטרו של הקבוצות הבנקאיות. עם זאת יש להדגיש שאמנם רשמית נכסים אלה וההפסדים עליהם רשומים בשלוחות חו"ל של הבנקים הישראליים, אך למעשה שלוחות אלו פעלו כזרועות ביצועיות (לכל דבר ועניין) של הנהלות הקבוצות, היושבות בישראל, ועל פי אסטרטגיה עסקית שהנהלות בחרו.

פעילות השלוחות בארה"ב גרמה ב-2008 הפסד כבד של כ-830 מיליוני דולרים, לעומת רווח של כ-171 מיליונים ב-2007. רוב ההפסד נבע מירידה חדה של שערי האג"ח המגובות במשכנתאות ובנכסים אחרים של קבוצת "הפועלים", שנרשמה דרך סניף "בנק הפועלים" בניו יורק. גם במערב אירופה נרשמה ברווחי השלוחות ירידה חדה, כ-77%, והם הסתכמו בכ-56 מיליוני דולרים בלבד, לעומת כ-242 מיליונים ב-2007 (לוח א'-15).

⁵² לסקירה של סוגי כרטיסי האשראי וההבדלים ביניהם ושל החברות הפועלות בשוק כרטיסי האשראי ראו סקירת המפקח על הבנקים לשנת 2007, פרק א', סעיף 6, עמ' 31-37.

⁵³ כולל כרטיסים לביצוע עסקאות בלבד, שעל פי רוב הם מקושרים למועדון לקוחות כלשהו, וכרטיסים המיועדים גם לביצוע עסקאות וגם למשיכת מזומנים.

לוח א'-11
הפעילות בכרטיסי אשראי, 2005 עד 2008

[illegible]

לוח א'-12

מספר השלוחות הבנקאיות בחו"ל: סניפים משרדים ומשרות, 1991 עד 2008

השנה	סך המשרדים	מספר הסניפים והנציגויות ¹	מספר המשרדים של החברות הבנות ²	מספר המשרות ³
ממוצע 1991–1995	120	72	48	2,827
ממוצע 1996–2000	97	63	34	2,084
ממוצע 2001–2005	114	63	51	2,413
ממוצע 2006–2008	163	60	103	3,431
2004	120	64	56	2,502
2005	110	63	47	2,296
2006	147	61	86	3,050
2007	163	61	102	3,600
2008	179	59	120	3,642

(1) סניפים ונציגויות של תאגידים בנקאיים ישראלים בחו"ל.

(2) סניפים של החברות הבנות בחו"ל.

(3) לא כולל שעות נוספות.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

זה שנים שהפעילות הבנקאית בחו"ל, למרות פריסתה הנרחבת והיקפי ההשקעה הניכרים בה, לא הצליחה ליצור מקור רווח משמעותי ויציב לבנקים הישראליים. התחרות בחו"ל מול בנקים מקומיים בעלי מסורת ארוכה של פעילות עם התושבים המקומיים ומספרם הגדול של הבנקים הזרים הפועלים במרכזים הפיננסיים הבין-לאומיים מקשים מאוד על החדירה של השלוחות לשווקים.

מפאת חולשה זו של הביצועים בפעילות הבין-לאומית של הבנקים, ועל רקע ההגבלות הפיקוחיות המשמעותיות שהוטלו בשנים האחרונות על פעילותם של הבנקים, בעיקר במסגרת יישום המלצות "ועדת בכר"⁵⁴, שינו הבנקים את האסטרטגיה בפעילותם הבין-לאומית. בשנים האחרונות מסתמנת מגמה של הרחבת הפעילות במשקים מתעוררים באמצעות רכישת בנקים מקומיים הפועלים בסביבתם הטבעית זה זמן רב. אסטרטגיה זו באה לידי ביטוי ברכישה והחזקה של אמצעי שליטה באותם בנקים זרים, מתוך מגמה למזג אותם בתוך קבוצת הבנק. בשנים 2006 ו-2007 רכשה מערכת הבנקאות הישראלית ארבעה בנקים זרים בחו"ל: במהלך שנת 2006 השלים "בנק לאומי" את רכישתו של בנק רומני מקומי ("יורם בנק ס.א."), ושמו שונה ל"בנק לאומי רומניה"⁵⁵. "בנק הפועלים" השלים את רכישת "Bank Pozitif Kredi" "Ve Kalkinma Bankasi Anonim Sirketi", הפועל בתורכיה ומתמחה בתחום הבנקאות העסקית והבנקאות להשקעות. במהלך 2007 רכש "בנק פזיטיף", שכאמור נשלט עתה

⁵⁴ להרחבה בנושא ראו סקירת המפקח על הבנקים לשנת 2007.

⁵⁵ "בנק לאומי רומניה" הוא תאגיד בנקאי המפעיל כ-33 סניפים ומשרדים ועוסק בפעילות פיננסית מגוונת – קבלת פיקדונות, מתן אשראי, סחר בין-לאומי ופעילות במט"ח.

על ידי "בנק הפועלים", את הבנק DKB, הפועל במדינת קזחסטן. בדצמבר 2007 השלים הבנק, באמצעות חברה בת שבבעלותו המלאה, את רכישת השליטה בבנק נוסף הפועל באוקראינה – "OJSC Ukrainian Innovation Bank". בתחילת 2008 השלים "בנק דיסקונט" את רכישתו של בנק שווייצרי מקומי קטן, במטרה למזגו עם החברה הבת שלו הפועלת בשווייץ.

האירועים שהתחוללו במערכות הבנקאות ברחבי העולם, סיום החלק העולה של מחזור העסקים הנוכחי, ביטול ההיתר לרכישת הבנק באוקראינה ("אוקרינבנק"), שניתן בעבר ל"בנק הפועלים" ואי קבלת היתר להשלמת רכישת בנק ברוסיה (MDS) מצד בנק ישראל (גם זאת ל"בנק הפועלים") – כל אלה הפחיתו את "תאבונם" של הבנקים הישראליים להתרחב בחו"ל, וכן הציבו את ניהול הסיכונים במרכז העשייה שלהם.

לוח א'–13

חלקן של שלוחות חו"ל בסך האשראי והנכסים בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל,

1999 עד 2008

(מיליארדי ש"ח)

	האשראי			הנכסים		
	שיעור האשראי מהשלוחות בחו"ל בכלל האשראי (אחוזים)	מזה: שלוחות חו"ל ¹	סך האשראי ² בחמש הקבוצות הבנקאיות	שיעור נכסי השלוחות בחו"ל בכלל הנכסים (אחוזים)	מזה: שלוחות חו"ל ¹	סך הנכסים בחמש הקבוצות הבנקאיות
1999	9.5	38.6	407.3	13.9	88.9	637.6
2000	9.0	42.0	464.9	14.3	100.0	699.6
2001	8.4	45.5	543.4	14.7	117.1	795.6
2002	9.4	51.1	541.8	17.9	139.4	778.6
2003	9.7	52.0	535.2	17.2	135.6	789.1
2004	10.7	57.1	536.2	18.2	148.1	812.1
2005	10.2	58.7	573.3	18.0	157.7	877.5
2006	10.8	63.0	582.7	17.4	159.0	912.0
2007	11.6	73.5	635.1	17.3	166.4	961.7
2008	10.5	73.5	701.4	14.8	150.4	1012.8

(1) שלוחות בארה"ב, מערב אירופה, דרום אמריקה ואיי קיימן.

(2) האשראי המאזני.

המקור: דיווחי הבנקים לפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

**לוח א-14
הנכסים וההתייבויות בשלוות חו"ל, עד 2006**

סך כל השלוות ²					מערב אירופה					ארצ"ב					
השנים		השנים		השנים		השנים		השנים		השנים		השנים			
2008	2007	2008	2007	2006	2008	2007	2008	2007	2006	2008	2007	2008	2007	2006	
(מיליארדי דולרים)					(מיליארדי דולרים)					(מיליארדי דולרים)					
0.9	28.4	19,321	19,144	14,914	-10.4	53.0	7,385	8,244	5,387	9.6	14.4	11,810	10,774	9,421	
15.6	3.4	8,958	7,747	7,491	-18.2	16.5	3,843	4,700	4,036	68.2	-11.8	5,076	3,017	3,422	
33.3	-5.8	2,328	1,747	1,855	53.2	3.7	1,691	1,104	1,065	-4.9	-19.9	591	622	776	
-35.5	7.7	9,817	15,222	14,131	-16.3	15.2	2,913	3,479	3,021	-41.2	5.8	6,899	11,736	11,097	
-8.7	15.1	39,557	43,314	37,629	-12.7	32.0	14,659	16,796	12,725	-6.2	6.5	24,708	26,339	24,742	
-15.8	5.3	24,479	29,063	27,599	-20.0	35.3	8,454	10,573	7,815	-13.5	-6.6	15,880	18,362	19,655	
15.1	63.9	10,598	9,208	5,617	-2.6	28.7	4,343	4,461	3,467	32.1	121.4	6,243	4,725	2,134	
28.6	58.7	9,223	7,172	4,519	8.3	28.4	3,570	3,296	2,566	46.3	99.1	5,642	3,857	1,937	
-9.1	15.2	37,147	40,855	35,471	-13.4	33.2	13,422	15,507	11,638	-6.5	6.3	3,551	25,184	23,680	
-2.0	13.9	2,410	2,459	2,159	-4.0	18.6	1,238	1,289	1,087	0.2	8.8	1,157	1,155	1,061	
-21.5	5.5	10,617	13,519	12,819	-8.8	35.4	2,942	3,225	2,381	-25.4	-1.4	7,664	10,280	10,424	
-27.5	0.2	19,918	27,467	27,410	-6.1	13.2	10,469	11,149	9,847	-42.1	-7.1	9,438	16,309	17,559	
															היקף סכום האשראי הרוויץ'-מאוני
															היקף הפעילות במשקרים פיננסיים נגזרים

(1) סעיפים נבדלים.
 (2) כולל שלוחות נוספות שלא נכללות בארצ"ב (כולל קיימן) או באירופה, ובעיקר שלוחות בדרום אמריקה.
 (3) בערך בקיב.
 המקור: דוחותם לפיקוח על הנכסים.

לוח א'-15
תמצית דוח הרווח וההפסד של שלוחות חו"ל, 2006 עד 2008

מערב אירופה		ארצות הברית	
השנים		השנים	
2008	2007	2008	2007
ההכנסות האחרות			
235.1	140.0	34.3	13.3
8.6	20.7	66.1	70.2
31.5	27.5	15.1	13.4
-7.4	20.5	80.3	74.1
4.5	10.3	195.4	199.6
-3.2	10.7	91.8	91.0
2.6	11.6	346.3	341.2
-19,829.2	-97.5	-98.8	149.0
-95.0	22.4	36.5	25.7
2,151.5	-128.2	-1,359.9	122.8
ההכנסות מהפעילות הראשונית			
235.1	140.0	34.3	13.3
8.6	20.7	66.1	70.2
31.5	27.5	15.1	13.4
-7.4	20.5	80.3	74.1
4.5	10.3	195.4	199.6
-3.2	10.7	91.8	91.0
2.6	11.6	346.3	341.2
-19,829.2	-97.5	-98.8	149.0
-95.0	22.4	36.5	25.7
2,151.5	-128.2	-1,359.9	122.8
ההכנסות מהפעילות הראשונית			
235.1	140.0	34.3	13.3
8.6	20.7	66.1	70.2
31.5	27.5	15.1	13.4
-7.4	20.5	80.3	74.1
4.5	10.3	195.4	199.6
-3.2	10.7	91.8	91.0
2.6	11.6	346.3	341.2
-19,829.2	-97.5	-98.8	149.0
-95.0	22.4	36.5	25.7
2,151.5	-128.2	-1,359.9	122.8

(1) סעיפים נבחרים.

(2) כוּלֵּל שְׁלוּחוֹת נֹסֶפֶת שֶׁלֹּא נִכְלֶלֶת בָּאֵהָ"ב (כּוּלֵּל קִינִין) אֶל בְּאַרְבָּעָה, וּבְעִיקָר שֶׁלֹּחֹת בְּדָרוֹם אֲמֵרִי קוּי.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח נ-א-1

המגזר הלא צמוד – הנכסים וההתחייבויות הלא-צמודים במטבע ישראלי, 2006 עד 2008 בנקים מסחריים כלכל על בסיס בנק

השניוני הריאלי		השניוני הריאלי		הנכסים				
התפלגות היתרות הממוצעות	לעומת השנה הקודמת	התרות הממוצעות במחירי דצמבר 2007	לעומת סוף השנה הקודמת	היתרת לסוף השנה				
2008	2007	2008	2007	2008	2007	2006		
(מיליוני ש"ח)								
(אחוזים)								
1	1	6	-11	21	4,181	4,698	3,884	שטרי כסף ומעות
4	3	26	.	3	43,851	13,144	12,818	פקדונות בבנק ישראל
4	4	39	-3	133	17,710	18,182	7,787	פקדונות בבנקים
76	73	20	20	12	331,611	275,642	245,504	אשראי לציבור
11	15	-13	-19	2	43,399	53,283	52,200	מק"ם + אג"ח לא-צמודות
1	3	-55	-59	-18	3,430	8,283	10,106	מזה: מק"ם
4	3	46	23	42	14,945	12,164	8,541	נכסים אחרים
100	100	16	21	14	455,697	377,112	330,734	סך כל הנכסים
ההתחייבויות								
1	3	-42	.	-95	-69	411	8,280	הלוואות מוניטריות מבנק ישראל
2	2	4	-16	103	10,109	12,031	5,927	פקדונות מבנקים
0	0	4	24	-19	1,096	887	1,089	פקדונות ממשלה
89	88	11	17	10	427,048	365,953	333,258	סך פקדונות הציבור
12	11	14	20	22	60,994	50,637	41,588	מזה: פקדונות ע"ש
10	10	9	24	9	51,115	41,377	37,985	מזה: פח"ק
68	67	10	15	8	314,893	273,847	253,057	מזה: פח"ק ופק"ם
0	0	-59	-50	-85	46	91	628	מזה: פקדונות אחרים
7	6	20	3	15	29,423	28,434	24,778	התחייבויות אחרות
100	100	10	15	9	467,606	407,716	373,332	סך כל ההתחייבויות
10	13	-16	-22	-3	36,363	46,630	48,185	עסקאות בנגזרים
.	.	16,709	.	.	24,455	16,026	5,587	עודף הנכסים על ההתחייבויות

עודף הנכסים על ההתחייבויות
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

2-12-3 1112

המגזר הצמוד למודד המחיריים לצרכן – הנכסים וההתחייבויות הצמודים למודד במטבעי ישראל, 2006 עד 2008, בנקים מסחריים כלכלי על כסיס בנק

התפלגות היתרות		השינוי הריאלי		היתרות המוצעות		השינוי הריאלי		היתרות לסוף השנה	
המועצות		לעומת השנה הקודמת		במחיר רצבור 2007		הקדמות		במחיר רצבור 2007	
2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2006
(אחוזים)		(אחוזים)		(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)		(מיליוני ש"ח)	
75	77	6	2	149,657	140,635	-1	7	145,696	146,440
16	15	15	-7	30,793	26,777	16	6	32,955	28,435
1	1	80	4	2,208	1,224	15	20	1,748	1,519
7	8	-1	56	14,575	14,770	7	25	16,604	15,576
1	0	147	-29	1,394	565	-139	.	1,080	-2,740
100	100	8	3	198,627	183,632	5	7	198,083	189,229
0	0	-26	-26	573	776	-23	-24	534	698
מקור: אשראי מפיקדונות מיועדים									
ההתפלגות									
פיקדונות מהעבר:									
הסכומים האשראים									
פיקדונות צמודים									
פיקדונות אחרים									
סך פיקדונות העבר									
פיקדונות מבנקים									
פיקדונות ממשלה									
התחייבויות אחרות									
סך כל ההתחייבויות									
מקור: פיקדונות מיועדים									
עסקאות בנקיים									
עודף הנכסים על ההתחייבויות									
6	.	-40	.	8,607	14,419	-42	.	4,653	8,009
23	-19	34	36	-35,773	-26,606	0	67	-35,453	-35,376
1	1	-23	-22	959	1,251	-20	-20	869	1,088
100	100	8	-5	154,247	142,607	8	0	157,978	145,845
23	21	22	5	35,626	29,319	26	0	36,267	28,697
2	3	-24	-10	2,991	3,918	-35	-13	2,355	3,596
3	3	5	-17	4,935	4,721	2	1	4,801	4,719
72	73	6	-6	110,695	104,648	5	1	114,556	108,833
5	3	94	35	7,187	3,707	38	125	7,931	5,740
52	52	8	0	80,622	74,653	7	5	84,862	78,971
15	18	-13	-23	22,886	26,288	-10	-20	21,762	24,122
0	0	-26	-26	573	776	-23	-24	534	698

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח נ'א-3

מגזר מטבע החוץ – הנכסים וההתחייבויות הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ, 2006 עד 2008, בנקים מסחריים בלבד על בסיס בנק

התפלגות היתרות הממוצעות	השניוני הריאלי לעומת השנה הקודמת	היתרות הממוצעות 2008	2007	השניוני הריאלי לעומת סוף השנה הקודמת	2008	2007	היתרות לסוף השנה 2008	2007	2006	
2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2006	
(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני דולרים)		(אחוזים)	(מיליוני דולרים)		(מיליוני דולרים)			
1	1	2	433	0	-5	400	400	422	שטרי כסף ומעות	הנכסים
30	37	-15	19,694	-46	-4	11,977	22,332	23,376	פיקדונות מנוקדים בחו"ל	
2	2	9	1,214	-11	-11	939	1,054	1,188	פיקדונות מנוקדים בישראל	
3	2	76	1,091	772	12	5,184	595	533	פיקדונות מנוקדים בישראל	
36	37	0	23,553	-6	5	22,601	23,951	22,771	אשראי חופשי לתושבי ישראל	
8	6	34	5,225	40	18	6,052	4,331	3,664	אשראי חופשי לתושבי חוץ	
0	0	-29	166	-33	-25	133	199	264	אשראי לממשלה	
13	12	11	8,402	-5	20	8,058	8,492	7,085	ניירות ערך	
6	3	88	4,097	163	26	6,448	2,453	1,946	נכסים אחרים	
100	100	2	64,700	-3	4	61,791	63,806	61,249	סך כל הנכסים	
97	97	2	62,765	-4	5	59,810	62,023	59,033	מזה: נקוב במט"ח	
									ההתחייבויות	
2	2	-1	1,405	-10	41	1,592	1,762	1,246	פיקדונות מנוקדים בחו"ל	
1	1	48	592	-1	11	414	419	378	פיקדונות מנוקדים בישראל	
0	0	*	3	*	*	*	*	*	הלוואות מנוקדים בישראל	
1	2	-40	872	0	-4	1,429	1,428	1,482	פיקדונות ממשלה	
89	91	9	60,282	0	14	59,664	59,741	52,470	פיקדונות המצבור	
34	37	2	22,847	0	6	23,095	23,150	21,933	פיקדונות של תושבי חוץ	
8	9	4	5,554	0	8	5,577	5,576	5,169	פת"ם ופת"ם-פיצויים	
47	45	15	31,881	22	22	30,991	31,016	25,368	פיקדונות אחרים של תושבי ישראל	
7	4	87	4,585	-5	28	2,700	2,832	2,213	התחייבויות אחרות?	
100	100	11	67,736	2	14	67,202	65,973	57,789	סך כל ההתחייבויות	
97	96	12	65,730	2	15	65,262	63,919	55,452	מזה: נקוב במט"ח	
-3	-9	-66	-1,996	-97	-56	-75	-2,798	-6,365	עסקאות בנגזרים	
-7	*	39	-5,002	10	71	-5,486	-4,965	-2,905	עודף הנכסים על ההתחייבויות	

- 1) למעט השקעה במניות בחברות בנות ובחברות סנוניות.
- 2) כולל סכומים במעבר, אג"ח ושטרי ההתחייבות שהוכרו כפיקדונות מיועדים. המקור: דיווחים לפיקוח על הנכסים.

פרק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

לוח 4-א' –
התפלגות האשראי לציבור¹, 2006 עד 2008 בנוקם מסודרים בלבד על בסיס בנק

התפלגות היתרות המוצעות	השינוי הריאלי של היתרות המוצעות	היתרות המוצעות מהרי דצמבר 2007	השינוי הריאלי עומת סוף השנה הקודמת	היתרות לסוף השנה במחירי דצמבר 2007	היתרות לסוף השנה במוצעות 2006	
2008	2007	2008	2007	2008	2007	
(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	
100	100	559,329	508,835	586,217	531,835	סך כל האשראי לציבור
82	78	456,758	396,868	477,308	423,030	סך כל האשראי במש"י
55	50	307,101	256,233	331,613	276,590	מס"י ל"א-צמוד
						אשראי ברח"ד ומשיכות
8	8	43,219	40,998	45,159	42,754	יתר ²
38	33	213,227	166,608	238,992	182,433	אשראי לז"ק אחר ²
9	10	50,655	48,627	47,461	51,403	אשראי פדיום
27	28	140,640	140,635	145,696	146,440	מס"י צמוד למוד
18	22	111,962	111,967	108,909	108,805	סך כל האשראי במש"י
						סך האשראי במש"י לתושבי
15	19	96,043	96,049	85,899	92,162	ישראל
1	1	5,620	5,621	3,446	4,660	מוד: צמוד למש"י
						סך האשראי במש"י לתושבי
3	3	15,918	15,917	23,010	16,643	סך האשראי במש"י לתושבי
						חזק
					15,479	

(1) האשראי כולל את האשראי לציבור מפקידונות מיוחדים.
(2) כולל אשראי באחזיות הבנק בלבד ואינו כולל את האשראי לתאגידים בנקאיים מיוחדים.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח נ-א-5

שיעורי רת שוואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים והתחייבויות נבחרים במגזרים השונים, על בסיס שנתי, 2007 ו-2008

2008				2008				2008			
IV	III	II	I	2008	2007	IV	III	II	I	2008	2007
(שיעורים ריאליים צפויים)						(שיעורים נומינליים)					
המגזר השקלי הלא-צמוד											
פיקדונות עז"ש ¹											
0.9	-1.7	-1.9	-1.5	-1.0	-0.4	0.8	0.9	0.8	1.0	0.9	0.9
2.5	0.4	-0.4	0.5	0.8	1.6	2.4	3.1	2.4	3.0	2.7	3.0
3.1	1.0	0.3	1.0	1.3	2.1	2.9	3.6	3.1	3.6	3.3	3.5
2.8	0.6	-0.1	0.7	1.0	1.8	2.6	3.3	2.7	3.2	2.9	3.2
סך כל הפיקדונות הלא-צמודים											
6.0	3.6	2.8	3.8	4.0	4.9	5.8	6.3	5.7	6.4	6.0	6.3
9.7	7.2	6.5	7.5	7.7	8.4	9.5	10.1	9.4	10.2	9.8	9.9
סך כל האשראים הלא-צמודים (לז"ק, הח"ד ומשיכות יתר)											
6.5	4.1	3.3	4.3	4.6	5.4	6.3	6.8	6.2	7.0	6.6	6.9
8.5	2.0	-0.3	3.9	3.5	3.1	8.3	4.7	2.5	6.5	5.5	4.5
3.5	.	0.7	1.5	2.1	2.3	3.3	.	3.6	4.1	3.6	3.9
סך כל האשראים הלא-צמודים											
3.4	1.4	0.6	1.6	1.7	2.6	3.2	4.1	3.4	4.1	3.7	4.0
ריבית בנק ישראל המוצהרת אפקטיבית ³											
המגזר השקלי הצמוד למדד											
2.5	1.0	0.6	1.5	1.4	2.1	.	.	.	.	.	.
3.6	2.7	2.5	2.8	2.9	3.2	.	.	.	.	.	.
5.1	4.4	3.9	4.6	4.5	4.7	.	.	.	.	.	.

לוח נ"א-5 (המשך)

שיעורי התשואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים והתחייבויות נבחרים במגזרים השונים, על בסיס שנתי, 2007 ו-2008

	2008				2007			
	נמוצע שתי		נמוצע שתי		נמוצע שתי		נמוצע שתי	
	IV	III	II	I	IV	III	II	I
	(שעורים ריאליים צפויים ⁸)				(במונחי דולרים ⁷)			
המגזר הנקוב במש"ח והצמוד למש"ח								
פצ"ם	-0.6	-17.3	-20.4	-15.7	-13.5	-8.1	0.4	0.6
פקדונות נקובים במש"ח ⁹	0.2	-16.3	-19.3	-14.2	-12.4	-5.3	1.1	1.9
אשראי צמוד למש"ח	4.2	-13.5	-16.7	-11.7	-9.4	-2.9	5.2	5.3
אשראי במש"ח לתושבי ישראל	2.8	-14.5	-17.6	-12.6	-10.5	-3.4	3.8	4.1
פקדונות בנקים בחו"ל ¹⁰	1.6	-15.6	-18.7	-13.8	-11.6	-4.7	2.6	2.8

(1) התשואה/העלות האפקטיבית על פי דיווחי שבעת הבנקים הגדולים.
(2) התשואה על מק"ם לחודשיים (בשוק).
(3) הריבית האפקטיבית השנתית על ההלוואות המוניטריות במכרז ועל מכרזי הפיקדונות בבנק ישראל שוות בדרך כלל לריבית בנק ישראל המוצהרת האפקטיבית בתוספת או בניכוי מספר נקודות בסיס.

(4) ממוצע הריבית על תוכניות החיסכון.
(5) התשואה הממוצעת לפדיון, ברוטו, של אגרות חוב לחמש שנים (או קרוב לזה) הצמודות למדד בשוק.
(6) לפי דוח עלויות האשראי שנתי בטהו"ל המורש.

(7) הנתיבים מתייחסים לסעיפי האשראי והפיקדונות הנקובים בדולרים.
(8) הריביות הריאליות הצפויות חושבו באמצעות ציפיות האינפלציוניות של הציבור, הנגזרות משוק ההון, ושעו תחליפין הצפוי, שחושב כשיעור הפירות בפועל בטהו"ל 12 חודשים הקודמים.
(9) כולל פת"ח, פת"ח-פצ"ח-פיצויים של תושבי ישראל ותושבי חוץ.
(10) ריבית ה"לבור" לשלושה חודשים.

המקור: דיווחי שבעת הבנקים הגדולים על עלויות ותשפופים, חתרי בנק ישראל, אומדני המחלק המוניטרית ועיבודי תפיקות על הבנקים.

לוח נ"א-6
התפלגות האשראי ופיקדונות הציבור של סך כל התאגידים הבנקאיים, דצמבר 2008
(מיליוני ש"ח)

שיעור השינוי ביחס ל-2007 (אחוזים)	סך"כ	פרשים שאינם כספיים	מטבע חוץ (כולל צמוד מטבע חוץ)	מטבע ישראלי צמוד למדד	מטבע ישראלי לא צמוד	
9.6	621,427,683	303,023	91,122,238	187,017,908	342,984,514	האשראי לציבור
11.3	343,426,041	236,434	61,116,953	71,762,835	210,309,819	ס"כ לתושבי ישראל
7.5	278,001,642	66,589	30,005,286	115,255,073	132,674,695	לתאגידים
11.5	224,152,492	29,304	5,817,107	108,873,533	109,432,548	ליחידים
26.3	48,638,420	72,801	45,022,135	1,094,230	2,449,254	מזה: למשק בית
33.6	40,204,966	64,922	38,300,452	604,715	1,234,877	ס"כ תושבי חו"ל
0.0	8,433,454	7,879	6,721,683	489,515	1,214,377	לתאגידים
-0.3	4,970,300	0	3,494,734	487,869	987,697	ליחידים
10.6	670,066,103	375,824	136,144,373	188,112,138	345,433,768	מזה: למשק בית
						סך כל אשראי לציבור
9.0	689,634,194	454,361	144,305,226	123,360,362	421,514,245	פיקדונות הציבור
12.0	297,967,806	360,385	63,661,801	64,123,718	169,821,903	ס"כ של תושבי ישראל
6.9	391,666,387	93,976	80,643,425	59,236,644	251,692,342	של תאגידים
7.8	364,844,429	38,772	75,728,878	53,171,601	235,905,178	של יחידים
-11.7	110,112,565	682	105,267,157	617,526	4,227,200	מזה: למשק בית
-11.9	24,946,484	682	23,243,608	534,644	1,167,550	סך"כ תושבי חו"ל
-11.6	85,166,080	0	82,023,549	82,882	3,059,650	של תאגידים
-12.5	77,507,241	0	74,793,160	76,465	2,637,617	של יחידים
5.6	799,746,758	455,043	249,572,382	123,977,888	425,741,445	מזה: למשק בית
						סך כל פיקדונות הציבור

(1) התנועים לקוחים מהבאון החדשי על בסיס בנקי.
המקור: בנק ישראל, תפיקות על הבנקים, התחילה למידע ולדיווח.

לוח נ' א'-7

ביצועים ופירעונות מצטברים של בנקים נותני משכנתאות ויתרת ההלוואות לדיור בביטחון משכנתה¹

(מיליוני ש"ח), 2004 עד 2008

שיעור השינוי 2008 לעומת 2007	2008	2007	2006	2005	2004	
(אחוזים)						
22.9	30,119	24,498	16,845	20,661	15,886	סכום ביצועי ההלוואות למשכנים-לא מכוונות
13.9	12,884	11,308	8,991	15,306	9,216	סך הפירעונות (מגורים) המוקדמים
-4.7	2,124	2,229	2,233	2,134	2,006	סך יתרת הפיגורים המצטברים למשכנים
13.0	152,422	134,923	123,257	125,430	120,436	סך יתרת ההלוואות במשכנתה לציבור

(1) בנק אדנים למשכנתאות, בנק הפועלים (החל מ-2004 לפני כן בנק משכן), בנק אגוד (החל מ-2004), בנק מר-
כנתיל דיסקונט (החל מ-2004), בנק ירושלים, בנק לאומי למשכנתאות, בנק מזרחי-טפחות (עד שנת 2005; לפני
כן טפחות למשכנתאות), בנק דיסקונט למשכנתאות, הבנק הבינלאומי הראשון (החל מ-2006; לפני כן הבינלאומי
למשכנתאות ובנק עצמאות למשכנתאות).

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.